

AKTUALNO

Mednarodni simpozij v Sežani

Zločini italijanskih oboroženih sil

Zveza združenj borcev za vrednote NOB Slovenije je skupaj z Združenjem borcev NOB Sežana 24. julija izvedla mednarodni simpozij ob 78. obletnici padca fašizma (25. julij 1943). Potekal je v veliki dvorani Občine Sežana. Poleg vodstva ZZB NOB Slovenija so se ga udeležili še predstavniki ANPI iz Italije, Združenja koroških partizanov iz Avstrije ter občinskih in krajevnih organizacij Zveze borcev iz Slovenije.

Zbrane je pozdravil Bojan Pahor, podpredsednik ZZB NOB Slovenije in predsednik ZB NOB Sežana. Med drugim je dejal, da ne smemo pozabiti grozot, ki so jih doživljali predvsem tisti, ki so hoteli vsemu hudemu navkljub ohraniti slovensko besedo in slovenski narod. Obujanje boleče preteklosti pa je naša dolžnost in pravica. Mlajše generacije, kot je poudaril, vse premalo vedo o fašizmu, to praznino pa izkoriščajo tisti, ki zanikajo pomen protifašističnega in narodnoosvobodilnega boja ter podcenjujejo žrtve, ki so bile po njihovem mnenju nepotrebne.

David Škabar, župan občine Sežana, podpira tovrstne dogodke v sedanjem družbenem tre-

Simpozij v Sežani je bil izjemno dobro obiskan. Foto: Katja Vuga

nutku v Sloveniji. Poudaril je, da fašizem nikakor ni izkoreninjen, živi na vseh področjih naše družbe, še posebej pa ga skrbi desničarska politika, ki se hitro širi po vsej Evropi in svetu. Podobno je menil tudi predsednik ZZB NOB Slovenije Marjan Križman in po-

udaril, da ne smemo dovoliti, da se fašistična ideologija ponovi v novi preobleki. Kot demokratična družba se ji moramo upreti z nenehnim ponavljanjem zgodovinskih dejstev, ki so v polpretekli zgodovini pripeljala do tragičnih dogodkov. Oba govornika sta iz-

razila prepričanje, da so današnji časi podobni časom izpred sto let, ko se je fašizem začel vzpenjati. Marijan Križman pa je še posebej opozoril na finančno nenaklonjenost zdajšnje oblasti ter v tem

NADALJEVANJE NA STRANI 2

UVODNIK

»Ustavimo rast fašizma«

Bojan Pahor
podpredsednik
ZZB NOB
Slovenije

Fašizem in protifašizem se danes različno definirata. Z uporabo izraza protifašizem v širšem smislu prihaja do precenjevanja problemov tega, kar je sicer predstavljal fašizem v zgodovinskem obdobju, ko je nastajal in obstal kot dominantna ideologija.

Vsako ogrožanje državljskih in delavskih pravic ni fašizem ali pot k fašizmu, kar pa ne pomeni, da se na te pojave ne odzivamo in bojujemo proti njim. Nespoštovanje medijske svobode, rasizem, nacionalšovinizem, ksenofobija in številna druga stališča v družbi niso izključno fašistična, pa tudi ne samo stališča desnih konservativnih društev. Utrditi moramo zavest o varovanju, vzdrževanju in predstavljanju spomenikov, ki nas zgodovinsko spominjajo in opominjajo na boj protifašistov proti zločinskim dejanjem nacifašistov. Usoda njihovih žrtev mora biti dostojanstveno obravnavana in obelodanjena.

Nekateri se trudijo, da bi spremenili zgodovino druge svetovne vojne, in podcenjujejo prispevek Sovjetske zveze pri zmagi nad nacifašizmom. Resolucija Evropskega parlamenta z dne 19. septembra 2019 med ljudmi seje dvome o usmerjenosti Evropske unije. Prav Evropska unija mora namreč biti porokinja ohranjanja resnice o zgodovinskih dogodkih v boju proti fašizmu. Tragična preteklost Evrope mora biti moralni in politični navdih za reševanje vprašanj radikalizma, ekstremizma, nacizma in fašizma.

Z vsemi sredstvi in ob vsaki priložnosti se moramo boriti proti vsem oblikam primitivizma. Na lestvici sam vrh primitivizma pripada fašizmu. Kljub zlomu v drugi svetovni vojni stopa po svetu v drugačnih preoblekah in na različne načine, vendar z istim ciljem – omejevanjem svobode posamezniku in državljanom. Poti do cilja ne izbira: od predrugačenja zgodovine in razglašanja okupatorskih sodelavcev za protifašistične borce pa tudi do vse pogostejših skrunjenj spomenikov NOB.

Posebna naloga je pred nami državljani držav, nastalih iz nekdanje naše skupne države Jugoslavije, ki živimo kot sosedi, da gradimo in razvijamo pozitivne odnose s posebnim pogledom na prihodnost in tako naprej razvijamo dobre mednarodne odnose, obenem pa zmanjšujemo prostor za pojave fašizma. Le skupaj nam bo uspelo ustaviti rast fašizma.

DOGODKI

Koncentracijsko uničevalno taborišče Jasenovac – balkanski Auschwitz

Taboriščnike pobijali z macolami, sekirami in s kladivi

Osrednji spomenik v Jasenovcu v obliki okamenelega cveta

Spomenik v spominskem parku v Donji Gradini v BiH

Delegacija ZZB NOB Slovenije (Koordinacijski odbor žrtev vojnega nasilja) je po dveh letih zaradi pandemije koronavirusa 31. julija vendarle spet lahko obiskala nekdanje zloglasno ustaško koncentracijsko taborišče Jasenovac na Hrvaškem in spominski park Donja Gradina v Bosni in Hercegovini.

Pri osrednjem spomeniku v Jasenovcu so položili venec in se z nekaj trenutki tišine poklonili vsem umrlim, tudi 280 Sloven-

kam in Slovencem. Prav tako so venec položili k osrednjemu spomeniku v Donji Gradini, kjer so grobovi desetisočev kruto pobitih v taborišču, ki se ga je prijelo ime balkanski Auschwitz. Spominska parka ločita le reka Sava in seveda državna meja.

Koliko ljudi je umrlo v Jasenovcu in njegovih podružnicah, ne bo nikoli natančno znano. Po trenutnih raziskavah imajo v spominskem parku na sotočju Save in

Une seznam z več kot 80.000 umrli. Sicer pa je v taborišču in njegovih podružnicah umrlo največ Srbov (49.000), Romov (16.000), Judov (13.000) in Hrvatov (4.200). Ustaši so jetnike, med njimi je bilo tudi več kot 19.000 otrok, pobijali z macolami, sekirami, kladivi in posebnimi noži, imenovanimi »srbosjek«. Nekateri zgodovinarji omenjajo tudi do 700.000 smrtnih žrtev. Zanimivo je, da je nekdanji hrvaški predsednik Franjo

Tuđman govoril o največ 34.000 mrtvih v Jasenovcu. V Jasenovcu je trpelo več kot 400 Slovencev.

Nad zločini ustašev v taborišču v Jasenovcu so bili pretreseni celo nacistični generali. Eden izmed njih, odgovoren za transport delovne sile, je novembra 1942 zapisal, da je to najstrašnejše taborišče, ki bi se moglo primerjati le še z Dantejevim peklom.

JANI ALIČ

KOLUMNA

Dr. Martin Premk

»Mussolini je heroj«

Adolf Hitler je lahko »heroj« le za najbolj umsko uboge reveže, nikoli pa ti ne rečejo nobene »lepe besede« o Benitu Mussoliniju, čeprav se je tudi Mussolini »boril proti komunizmu« in ohranjal »tradicionalne evropske vrednote«, prav takšne »vrednote«, kakor jih danes zagovarjajo neonacistični »domoljubi«. Prav tako sta oba hotela izbrisati vse manjvredne ljudi, celotne narode in rase, med njimi tudi vse Slovence.

Tudi tiste Slovence, ki so med drugo svetovno nacistom in fašistom peli hvalnice in sodelovali z njimi. Butasta mnenja ali ogabne izjave pijanih in nedoraslih bebec, ki zagovarjajo nacizem, ne bi bili nič strašnega, če bi bili izrečeni za točilnimi pulci v raznih pijanskih luknjah, kjer se ti po navadi zadržujejo. Skrb zbujajoče pa je, če poveljevanje nacizma in Adolfa Hitlerja začne politična stranka ali struja načrtno uporabljati za širjenje sovraštva in ustrahovanje ljudi.

Kakor je vsem znano, je »Društvo za promocijo tradicionalnih vrednot«, ki spodbuja skrajno desničarstvo in se spogleduje z neonacisti, od zdajšnje oblasti dobilo status nevladne organizacije, ki deluje v javnem interesu. Da je lahko taka nepomembna in zakotna skupina, ki dokazano širi rasno sovraštvo in nestrpnost, tudi prek svoje »fašistične« Nacionalne tiskovne agencije, dobila tak status, žal ni nobeno presenečenje. Že nekaj let je dobro znano, da »najbolj poštena stranka« skrajne desničarje in neonaciste izkorišča in uporablja za svoje cilje, tudi s pomočjo povezav s slovenskimi obveščevalnimi in varnostnimi službami. Čeprav je to že dolgo znano, saj je bilo to že pred več leti razkrinkano in dokazano v novinarski raziskavi, se takrat politika vključno s predsednikom republike ni odzvala na odkritja z odločno preprečitvijo in obsodbo takih povezav. Tudi ob zadnji »provokaciji« predsednika društva o »Hitlerju kot heroju« smo videli le medle odzive in sprenevedanja politikov, ki jih najbrž ne bi bilo niti pol toliko, če se ne bi na izjavo odzvala republika Nemčija prek svoje veleposlanice. Ni namreč naključje, da je iz urada predsednika republike kot najvišjega

predstavnik ljudi, ki ga sicer tako zelo skrbi za »sožitje in mir«, odziv prišel šele dan pozneje kakor z nemškega veleposlaništva. Žal lahko tu Nemčijo samo občudujemo kot državo, ki se zaveda svoje družbene in zgodovinske odgovornosti ter zato v kali zatira razraščanje neonacizma in zlorabe zgodovine za širjenje sovraštva in nestrpnosti.

Samo prezir in jezo pa lahko občutimo nad našimi »državniki« in politikami, ki v pomanjkanju državniške zavesti in svoji kulturni zaostalosti že desetletja dopuščajo zlorabo zgodovine v politične namene. »Desnica« našo zgodovino že desetletja zlorablja za širjenje sovraštva, »levici« pa se zgodovinske teme »ne zdijo pomembne« in je raje »usmerjena v prihodnost«. Predsednik republike pa tako ali tako »ne želi biti

»Desnica« našo zgodovino že desetletja zlorablja za širjenje sovraštva, »levici« pa se zgodovinske teme »ne zdijo pomembne« in je raje »usmerjena v prihodnost«.

moralna avtoriteta« in tako kot vse drugo dogodke iz zgodovine uporablja zgolj za samopoveljevanje in plehko nastopaštvo. Zato smo prišli do točke, ko nas mora republika Nemčija učiti o tem, kdo je bil v zgodovini na pravi strani in

kdo ne, kdo je bil zločinec in kdo ne, kot da smo največji bebeci.

Glede na to, da nimata ne naša država, še manj pa politika jasno opredeljeno, kdo je bil v zgodovini na pravi strani in kdo ne, bo očitno žal treba nemško veleposlaništvo še večkrat zaprositi za učno pomoč pri naši zgodovini. Da se enkrat dokončno razjasni recimo, da tisti, ki so prisegli Adolfu Hitlerju in so se borili v okviru SS, ne morejo biti »domoljubi« in da pripadnikov zavezniške vojske, partizanske ali katere koli druge, ne morejo imenovati »zločinci«. Verjetno učna pomoč pri zgodovini desni strani in njihovim neonacistom ne bi zalegla, tudi če bi prišla od njihove vzornice Nemčije, saj pri njih zgodovinska dejstva tako ali tako ne štejejo, razen če je ni mogoče zlorabiti. V najboljšem primeru za trenutno priljubljeno enačenje »fašizma, nacizma in komunizma« kot treh totalitarizmov, s katerimi opletajo pripadniki »najbolj poštene stranke« in njen dosmrtni vodja, ko jim pod zgodovinskimi dokazi zmanjka besed. Če so »njim demokratom« res vsi totalitarizmi enaki, potem ni ovir, da začnejo hvaliti kot »heroja« tudi Mussolinija in nato morda še Stalina.

AKTUALNO – Mednarodni simpozij v Sežani

Zločini italijanskih oboroženih sil

NADALJEVANJE S STRANI 1

okviru na pomembnost nadaljnje krepitve mednarodnega delovanja ZZB, ki se poleg ustaljenih stikov in sodelovanja s sorodnimi organizacijami v Italiji, Avstriji, Hrvaški, Bosni in Hercegovini izraža tudi v projektu Evropska antifašistična dediščina, ki ga sofinancira EU, vodi pa ga podpredsednica ZZB NOB Slovenije dr. Ljubica Jelušič. Opozoril je tudi na fenomen Bolnice Franje, ki je pod zaščito UNESCO. Predsednik je izrazil podporo nadaljevanju mednarodne dejavnosti, še posebej v času naraščanja populizma, konservativizma in neofašizma v Evropi in svetu ter še posebej pod sedanjo vlado v Republiki Sloveniji.

V bogatem kulturnem programu po pozdravnih nagovorih sta kot recitatorja nastopila igravec Andrej Jelačin in recitator in moderator Igor Rojc. Plesalca plesnega društva Elit sta zaplesala ob glasbeni spremljavi mladega dueta, ki sta ga sestavljala

odlična violinistka Nika Toškan in kitarist Kim Babič, mlada kantavtorica Eva Hočevar je izjemno odpela pesem Darka Nikolovskega Partizan. Sledil je trenutek tišine v spomin na vse žrtve fašizma. Kulturni program pa je sklenila vokalna skupina Kresnik pod taktirko umetniškega vodje Mirana Žitka s primorskega himno Vstajenje Primorske.

Predavanja v okviru simpozija so imeli: dr. Borut Klabjan iz Trsta

z naslovom Fašizem v jadranskem prostoru: začetek in konec evropskega fenomena; dr. Martin Premk iz Ljubljane je govoril o italijanskih vojnih zločinih 1941–1943; sklop predavanj je na temo »25. julij 1943: Vojna se nadaljuje. Upanje na preno in razočaranja med centrom in obrobjem« sklenil mladi zgodovinar dr. Federico Tenca Montini iz Trsta.

Katja Vuga

Boris Pahor:

»Rdeča zvezda ni bila simbol komunizma, bila je simbol osvobodilnega boja.«

Dr. Martin Premk: Italijanski vojni zločini 1941–1943

Prvi vojni zločin je fašistična Kraljevina Italija storila že z napadom na Jugoslavijo brez vojne napovedi in razkovanjem slovenskega ozemlja ter priključitvijo tako imenovane Ljubljanske pokrajine svojemu ozemlju. Razmah partizanskega upora poleti 1941 pa so italijanske oblasti in oborožene sile začele zatirati z nasiljem in so do kapitulacije Italije septembra 1943 zagrešile številne zločine. Največja zločina italijanskih oboroženih sil sta bila streljanje talcev kot povračilo za partizanske akcije in množično ubijanje prebivalstva med »poletno ofenzivo« med julijem in oktobrom 1942. V času »poletne ofenzive« so ubili približno 2000 civilistov, v vseh vojaških operacijah represalijah je bilo med letoma 1941 in 1943 ubitih

približno 5000 civilistov. Množično ubijanje so spremljali požiganje in ropanje hiš (3000 hiš ter 800 vasi in naselij) ter zapiranje prebivalstva v koncentracijska taborišča Rab, Gonars, Visco in druga. Z domov je bilo pregnanih več kot 30.000 moških, žensk in otrok, umrlo jih je okoli 7000. Vsi italijanski vojni zločini so vse bolj dobivali obliko »etničnega čiščenja« Slovencev, ki se je napovedovalo že v Okrožnici 3C generala Maria Roatte 1. marca 1942 in govoru Benita Mussolinija v Gorici 31. julija 1942, ko je napovedoval izselitev Slovencev iz Ljubljanske pokrajine. Največja italijanska vojna zločina sta bila general Mario Roatta, poveljnik 2. italijanske armade, in general Mario Robotti, poveljnik 11. korpusa 2. armade. Na seznamu vojnih

zločincev, ki ga je Jugoslavija predala Združenim narodom, pa so bili še številni drugi italijanski vojni zločinci. Nihče ni bil nikoli izročen Jugoslaviji oziroma Sloveniji in ni stopil pred sodišče. Povojna ameriška in britanska uprava v Italiji je v okoliščinah hladne vojne zavlačevala z izročitvami in sojenji italijanskim vojnim zločincem ter jih ovirala. Zanihanje italijanskih vojnih zločinov je podprla tudi italijanska država, politika in »uradna znanost« Italijo prikazujejo zgolj kot žrtev nemškega nacizma in povojnih »masakrov v fojbah«. Pri tem ju ni sram potvarjanja zgodovine s prikazovanjem fotografij italijanskih vojnih zločinov v Sloveniji (streljanje domačinov na Križni gori 31. julija 1942) kot fotografij »zločinov slavokomunistov«.

Dr. Borut Klabjan: Fašizem v jadranskem prostoru: začetek in konec evropskega fenomena

Sredi druge svetovne vojne, poleti leta 1943, so se v južni Evropi zgodili pomembni premiki, ki so zaznamovali potek vojne. Država, ki je izumila fašizem, in njen vodja sta se skoraj čez noč znašla na tleh. 25. julija je Mussolini izgubil oblast, 8. septembra pa je Italija z zavezniški podpisala premirje, ki je bilo zaradi vsebine dogovorov prej podobno kapitulaciji. Na marsikaterem področju sta prevladali zmeda in negotovost. Državne institucije so odpovedale in sam obstoj države je bil vprašljiv. Na našem območju se je to pokazalo predvsem z razpadom italijanske vojske, ki

je aprila leta 1941 napadla Jugoslavijo in si mesec pozneje anektirala nekatere njene dele. Iz Ljubljane in zahodnega dela takratne Dravske banovine je naredila svojo provinco, tako da se je število Slovencev znotraj njenih meja povzpelo na več kot 700.000. Množični poboji, streljanje talcev, posilstva, izseljevanje v taborišča na tisoče družin z otroki vred so kmalu zaznamovali slovensko vojno izkušnjo, ki se žal ni končala z italijansko kapitulacijo, saj so italijanske okupatorje kmalu zamenjali nemški in celotno območje priključili tretjemu rajhu z imenom Operacijska cona

Jadransko primorje. Fašizem se je v bistvu nadaljeval v drugih oblikah in šele vojaška zmaga pisane protihitlerjevske koalicije je maja leta 1945 privedla do konca vojne pri nas in v Evropi. A na tem koncu Evrope, kjer se je fašizem najprej razmahnil, so se prepletala številna raznovrstna vprašanja, ki so segala tja v spremenjene razmere po prvi svetovni vojni.

Več na spletni strani Svobodne besede: <https://www.svobodnabeseda.si/>

Dr. Federico Tenca Montini: »25. julij 1943: Upanje na preno in razočaranja med središčem in obrobjem«

»Vojna se nadaljuje. Italija, močno prizadeta v svojih napadenih provincah in uničenih mestih, drži besedo, ljubosumno varuje svojo tisočletno tradicijo ...« S takšnim sporočilom je na večer 25. julija 1943 novoizvoljeni predsednik vlade, premier in državni sekretar, maršal Pietro Badoglio, s premišljeno glagolsko obliko sporočil novico o padcu fašizma, da bi se lahko zaščitili pred takojšnjimi nemškimi povračilnimi ukrepi.

Odstranitev Mussolinija je bila posledica hitrega poslabšanja vojnih razmer na različnih frontah, ki je doseglo vrhunec ob majskem padcu Tunisa in zavezniškem izkrcanju na Siciliji, 9. julija 1943 po sovjetskem uspehu v obrambi Stalingrada in anglo-ameriški zmagi v El Alameinu na začetku istega leta. Stanje ob padcu fašizma se je oblikovalo kot stičišče različnih dinamič, kombinacije dvornih splet, vojaškega udara in notranjega obračunavanja znotraj režima – v upanju, da bodo »rešili, kar se

rešiti da«, potem ko so zavezniški Casablanci napovedali, da ne bodo sprejeli sovražnikove brezpogojne predaje, ki se je zgodila po hitrem zaporedju lažnih in na neki način naključnih dogodkov: odobritev predloga dnevnega reda na zasedanju Velikega sveta fašizma in poznejša presenetljiva aretacija Mussolinija na vrtu rezidence kralja Vittoria Emanuela III. Savojskega.

Več na spletni strani Svobodne besede: <https://www.svobodnabeseda.si/>

REPORTAŽA – Dan vstaje 4. julija 1941

Nikoli več vojne

4. julija 1941 je Josip Broz Tito v vili Vladislava Ribnikarja v Beogradu sklical sejo Političnega biroja CK KPJ, na kateri je bila sprejeta zgodovinska odločitev o organiziranju oborožene vstaje jugoslovanskih narodov proti nacifašističnemu nemško-italijanskemu okupatorju in njegovim hlapcem.

Po 80 letih je bilo pred Ribnikarjevo vilo, zdaj muzejem 4. julija, spet nadvse slovesno. Dan borcev, 4. julij, dan vstaje jugoslovanskih narodov, državni praznik v Socialistični republiki Jugoslaviji od 26. junija 1956. Impresivna skulptura borca, ki poziva ljudi na boj, za njo postrojene bojne zastave partizanskih divizij z rdečo zvezdo, ob njej častna straža in vojaška godba. Veličasten prizor sredi lepo urejene okolice in na levi sedeži 28 še živih borcev iz vseh jugoslovanskih republik, od Makedonije do Slovenije. Slovesnost je bila namenjena prav njim in njihovim potomcem. S stiskom roke se je vsakemu posebej poklonil najprej predsednik

Medaljo sta prejela tudi Valerija Skrinjar Trvr (druga z leve) in Albin Pibernik (drugi z desne). Foto: Franc Jankovič

leta. Na velikem odru Narodnega gledališča so umetniki zvečer izvedli priložnostni kulturno-umetniški program in oživili spomine na boje partizanskih enot v drugi svetovni vojni.

»Evropa je leta 1941 molčala iz strahu ali iz diplomatskih razlogov,

organizacij, ki se ga je v imenu ZZB NOB Slovenije udeležil tovariš Bojan Pahor, podpredsednik Združenja. Misli, izrečene na sestanku pod vodstvom Vilmoša Hantija in Vidosava Kovačevića, bi lahko strnili v naslednje sporočilo: vsi razsvetljeni ljudje na Balkanu in drugod se morajo zavedati, da se je treba ves čas in ob vsaki priložnosti z vsemi sredstvi boriti proti vsem oblikam primitivizma, in na sam vrh lestvice teh spada fašizem. Kljub zlomu v drugi svetovni vojni še vedno v drugačnih preoblikah in na različne načine stopa po svetu, cilj pa je enak: omejevanje svobodo posameznika in državljanov. Poti do cilja ne izbira: med drugim spreminja zgodovino, okupatorske sodelavce razglašajo za antifašistične borce in ruši spomenike NOB. Zato smo državljani držav, nastalih na območju naše skupne domovine Jugoslavije, dolžni kot sosedi graditi in razvijati pozitivne odnose med sabo in z drugimi narodi in tako ožiti prostor za pojave fašizma.

Tega dne smo skupaj z Albinom in Valerijo ter z našima gostiteljicama, Olgo Stojiljković in Bojano Mirčetić iz sekcije 1. proletarske brigade, obiskali še grobove Zdenka Duplančiča, letos umrlega Albinovega tovariša, dolgoletnega predsednika 1. proletarske brigade, grob Aleksandra Rankovića, Albinovega velikega prijatelja in tako rekoč skrbnika po smrti staršev, Koče Popovića, legendarnega poveljnika 1. proletarske, in drugih tovarišev na Aleji velikanov.

Valerija in Albin pravita, da je bil to dogodek za dušo, za pomnjenje. Valerija se ni mogla načuditi spremembam v Beogradu po več kot 30 letih, ko je tam obiskovala novinarsko šolo in delala za Tanjug. Pričakalo jo je velemesto – drevesa so zrastle, zrasle so stolpnice, nove prometnice so polne avtomobilov. Ostali pa so spomini na skromne ulice in parke, na dobre ljudi, ki jih že zdavnaj ni več. Ampak zamenjali so jih drugi in vsi, s katerimi se je srečala, se tako kot Valerija in Albin spominjajo časa bojev za osvoboditev, pa potem gradnje in navdušene obnove porušene in izropane domovine. Povezala jih je energija, duše so se prepoznale in ob spontanah objemih in stiskih rok ni bilo težko skleniti novih prijateljstev. Človek je bogat, ko ve, da nekje živijo prijatelji, ki tako kot ti nanje mislijo oni nate. Zato je našima borcema Beograd zdaj še veliko bližji.

Aleksandra Jankovič

V Beogradu je potekala mednarodna konferenca »Nikoli več vojne«, ki se jo je udeležil tudi podpredsednik ZZB NOB Slovenije Bojan Pahor. Na sliki (od leve proti desni): generalni sekretar SUBNOR Črne gore Dragan Mitov Đurović, polkovnik Zoltan Dani, član predsedstva SUBNOR Srbije, predsednik FIR Vilmoš Hanti, predsednik SUBNOR Srbije general major Vidosav Kovačević, Bojan Pahor in predsednik SUBNOR Bosne in Hercegovine Sead Đulić

Skupščine Srbije Ivica Dačić, po polaganju vencev in slavnostnem nagovoru pa še premierka Ana Brnabić, odposlanica predsednika Republike Srbije. Vrtnice so k spomeniku položili tudi vsi borci. Slovesnosti so prisostvovali še ministrica za delo, zaposlovanje, borčevska in socialna vprašanja ter predsednica Odbora Vlade Srbije za negovanje tradicije osvobodilnih vojn Darija Kisić Tepavčević, predsednik Zveze združenj borcev narodnoosvobodilne vojne Srbije (SUBNOR) Vidosav Kovačević, predsednik Mednarodne zveze borcev upora in antifašistov Vilmoš Hanti in predstavniki združenj borcev in antifašistov iz novih držav z območja Titove Jugoslavije ter iz Madžarske in Portugalske.

4. julij 1941 – eden najpomembnejših datumov

Ana Brnabić je v svojem govoru poudarila, da je 4. julij eden od najpomembnejših datumov v naši zgodovini, saj je bilo sporočilo borcev za svobodo in antifašistov leta 1941 slišati zelo daleč, tako daleč, da smo se ga dolžni spominjati tudi danes oziroma vedno. Poudarila je, da je takratna odločitev v Ribnikarjevi hiši naša dediščina in naš ponos.

Po obisku Titovega zadnjega počivališča smo se v hotelu srečali z generali, nekdanjimi borci 1. proletarske brigade in narodnimi heroji. Med prijetnim pogovorom so obujali spomine na vojna in povojna

Medalji tudi za Valerijo Skrinjar in Albina Pibernika

Predsednik SUBNOR Vidosav Kovačević je skupaj z Vilmošem Hantijem navzočim borcem podelil spominsko medaljo borca, ki sta jo prejela tudi naša Albin Pibernik, najmlajši borec iz prvega postroja 1. proletarske brigade v Rudu, in Valerija Skrinjar Trvr, slovenska partizanka in dobitnica nagrade 4. julija leta 1987 za dela s partizansko tematiko. V imenu borcev se je za izkazano čast zahvalil Petar Matić - Dule, star 102 leti.

KOLUMNA

Jože Poglajen

Politika, bog in erozija zaupanja

Za to, da republika Slovenija postane samostojna in neodvisna država, je decembra leta 1990 glasovalo 95 odstotkov polnoletnih državljanov. Slovenska zgodovina nikdar prej ne pozneje ni dosegla tolikšne enotnosti.

Takrat so tako rekoč vsi slovenski državljani brezmejno zaupali v modrost in sposobnost politike, da ustvari sodobno državo. Da bo ta demokratična in temeljila na vladavini prava, je bilo nekako samoumevno – ali pa tudi ne. Danes se glede na politične razmere, v katerih živimo, lahko upravičeno vprašamo, ali je ostalo še kaj od tistega zaupanja. Odgovor je nedvoumen: bore malo.

Statistično gledano je tega zaupanja vsaj za polovico manj, kakor ga je bilo pred tridesetimi leti. Če pogledamo udeležbo, je na plebiscitu glasovalo 94 odstotkov volivk in volivcev, na prvih večstrankarskih volitvah dve leti pozneje 85 odstotkov. Pozneje je volilna udeležba le še padala, da bi se na prejšnjih dveh volitvah vrtela okrog 50 odstotkov. Podobno sliko nam pokaže primerjava udeležbe na volitvah predsednika republike: leta 1992 je bila 85-odstotna (zmagal je Milan Kučan), drugi krog volitev leta 2017 (zmagal je Borut Pahor) pa katastrofalna 42-odstotna volilna udeležba. Če vse skupaj pogledamo ožje, a zato nič manj pomembno, to je zaupanje ljudi v vlado, je to lahko padlo celo pod 10 odstotkov (Pahor), da bi zdaj Janševa vlada dosegla le okrog 30-odstotno zaupanje.

Levji delež »zaslug« za takšen padec zaupanja v politiko, ki se kaj lahko prelevi v nezaupanje v parlamentarno demokracijo nasploh, imajo politične stranke. Analitiki že nekaj časa opažajo, da med njimi ni (več) temeljnih razlik. Sociolog Tomaž Mastnak denimo pravi, da so vse – razen v nekaterih pogledih Levica – prevzele rušilni koncept neoliberalističnega degeneriranega kapitalizma. Politične stranke so sicer produkt demokratičnih revolucij pred dvema, tremi stoletji, toda že pred dobrimi sto leti – tako Mastnak – so sociologi začeli opazovati, da množične politične stranke negativno učinkujejo na demokracijo in da so tip organizacije, ki neizbežno vodi v oligarhijo. Danes je strankarski pluralizem tako postal pojavnost oblika enopartijskega sistema, v katerem so stranke glavna sila za ohranjanje in reproduciranje političnega statusa quo. Povedano bolj preprosto, vse bolj postajajo samozadostne in kolektivno skrbijo predvsem za svoje, mnogokrat tudi osebno egoistično obarvane in

terese dokopati se do oblasti in jo čim dlje obdržati sebi v prid. Zdi se, da je zdajšnja Janševa vlada v tem pogledu dosegla vrh, globoko pa je upadlo zaupanje ljudi.

Politične stranke puščajo svoje prstne odtise tudi pri upadajočem zaupanju v medije. Če se je pred nekaj desetletji gledalo na to, da objavljeno preverjeno drži, je danes v veljavi pravilo: objavi, ker to ljudi zanima, četudi ni vse res! Raziskovalnega in kritičnega ter družbeno angažiranega novinarstva tako rekoč ni več, mediji le na veliko povzemajo tudi še tako za lase privlečene izjave politikov, državnih uslužbencev, zelo redko se zgodi, da jih preverjajo ali bog ne daj vprašajo tudi kaj neprijetnega o njihovi odgovornosti. V tej poplavi strankarske propagande, lažnih in polresničnih novic človek res ne ve več, kaj je res in kaj ne. Zato ni nič čudnega, če naklade časnikov padajo in gledanost televizij upada.

Nekaj podobnega se dogaja s policijo. Absolutni zmagovalec drsenja navzdol po lestvici ugleda in zaupanja je zagotovo policijski minister Hojs, ki nekaj kar ugledno slovensko policijo počasi, a zanesljivo

V tej poplavi strankarske propagande, lažnih in polresničnih novic človek res ne ve več, kaj je res in kaj ne. Zato ni nič čudnega, če naklade časnikov padajo in gledanost televizij upada.

spreminja v policijo stranke SDS. V vsaki normalni državi bi moral v najboljšem primeru že zdavnaj odleteti, v slabšem pa končati za rešetkami z obtožbo protiustavnega delovanja. Enako velja za golobradega jagerskega pripravnika Mahničiča, ki naj bi skrbel za državno varnost, a v resnici on kot strumni janševik pomeni veliko nevarnost za državo.

Skratka, vse kaže, da nas pred razkrojem plebiscitnega zaupanja v politiko lahko reši le ljubi bog. A tudi njegovim namestnikom na zemlji cena v očeh ljudi pada. Uradno je v Sloveniji milijon in pol vernikov Katoliške cerkve, kar je gotovo pretirna številka, kajti štejejo vse, ki so bili kdaj krščeni. A niso vsi ostali verniki RKC. No, naša cerkvena vrhuška teh podatkov ne objavlja. Sklepati je mogoče le posredno: leta 2019 je bilo od 19 328 rojenih otrok krščenih nekaj več kot deset tisoč, toda obhajilo jih je opravilo že tisoč manj, birmo še dodatnih več kot tisoč manj, cerkveno pa se je poročilo le 2500 parov. Če bi tako kot v Nemčiji uvedli cerkveni davek, podatek, koliko vernikov je zvestih posamezni cerkvi, ne bi bil več božji misterij. Kot piše Deutsche Welle, je v Nemčiji lani iz katoliške in protestantske cerkve izstopilo kar 441.000 vernikov. Ne samo zaradi davka, ampak predvsem zaradi pedofilije med duhovniki in zatiranja žensk ter siceršnje licemernosti škofov do aktualnih vprašanj življenja ljudi.

KOMENTAR

Dr. France Križanič

Recesija, javnofinančni primanjkljaj in javni dolg

Pandemija covid 19 je vplivala na zmanjšanje gospodarske dejavnosti in javnofinančnih prihodkov ter na povečanje javnofinančnih izdatkov. Nastal je javnofinančni primanjkljaj, z njim pa je narasel tudi javni dolg. Lani je imela Slovenija 3,9 milijarde evrov javnofinančnega primanjkljaja, javni dolg pa se je povečal za 5,7 milijarde evrov (Statistični urad Republike Slovenije – SURS). Razlika je 1,8 milijarde evrov, kar je naše finančno ministrstvo očitno namenilo okrepljeni sposobnosti države, da redno poravnava svoje obveznosti, subvencionira prebivalstvo in gospodarstvo ali pa po pravilih o državnih pomočeh dokapitalizira gospodarske subjekte.

V recesiji, kot smo jo imeli leta 2020, država ne more in ne sme varčevati. Če bi to storila, bi sledila spiralna kriza zmanjševanja povpraševanja, proizvodnje, zaposlenosti in spet povpraševanja z rasto revščine, družbenimi trenji in koncem demokracije. Vprašanje pa je, ali je država s svojimi ukrepi – pomočmi (lani so po podatkih Ministrstva za finance subvencije gospodarstvu znašale 1,45 milijarde evrov) spodbudila tudi gospodarski razvoj oziroma uvajanje novih tehnologij in poslovnih pristopov ter ustvarjanje razmer za povečanje deleža našega gospodarstva na svetovnem trgu, podobno kot nam je to uspelo od leta 2009 dalje.

Države se sicer razlikujejo po pristopu do ustvarjanja javnofinančnega primanjkljaja in nastajanja javnega dolga. Načeloma velja, da imajo sorazmerno majhen delež javnega dolga v bruto domačem produktu (BDP) nove članice EU, ki se niso ukvarjale s spodbujanjem gospodarske rasti oziroma pri katerih so nosilci gospodarske politike (člani vlade in centralne banke) verjeli, da bosta gospodarska rast in povečevanje blaginje potekala sama po sebi in na podlagi tržnih zakonitosti. Zelo slab ugled demokracije v teh državah je posledica njihove gospodarske in razvojne politike v zadnjih tridesetih letih. Slovenija je po deležu svojega dolga v BDP podobna gospodarsko razvitim državam srednje Evrope, stari članici EU. Pred nastopom pandemije covid 19, konec leta 2019, je na primer nemški javni dolg obsegal 60 odstotkov BDP, slovenski 66 odstotkov BDP, avstrijski pa 71 odstotkov BDP (Eurostat). V letu 2020 se je v povezavi s pandemijo javni dolg v Nemčiji povečal na 70 odstotkov BDP, v Sloveniji na 81 odstotkov BDP in v Avstriji na 84 odstotkov BDP. V Sloveniji je bilo povečanje za pet odstotnih točk večje kakor v Nemčiji ter za dve odstotni

točki večje kakor v Avstriji. Pri tem je lani naš BDP realno upadel za 5,5 odstotka, v Avstriji za 6,6 odstotka in v Nemčiji za 4,9 odstotka. Slovenija je torej dosegla boljše gospodarske rezultate (manjši upad BDP) kakor Avstrija, a je bila precej manj uspešna od Nemčije. Vzrok za slabši slovenski rezultat je verjetno v napakah, ki smo jih pri nas storili pri obvladovanju epidemije, oziroma v premajhni osredotočenosti na izvajanje karantene okuženih ali potencialno okuženih oseb ter v prevelikem poudarku na splošnem zapiranju gospodarske dejavnosti in gibanja prebivalstva.

Če bi se vendarle želeli pohvaliti, pogledajmo rezultate Francije. V letu 2019 je javni dolg tam obsegal 98 odstotkov BDP in se je leta 2020 povečal na 116 odstotkov BDP (narasel je za 18 odstotnih točk), ob tem pa je francoski BDP lani realno upadel za 8,1 odstotka. V primerjavi s Francijo je bila Slovenija pri obvladovanju pandemije, sodeč po rasti javnega dolga in upadu BDP, uspešnejša. Smo pa zaradi omenjenih napak imeli večjo smrtnost. Glede rasti javnega dolga imamo v Sloveniji pomembno lastnost. Naša država si je namreč od leta 2009 dalje na mednarodnem finančnem trgu

izposodila precej več denarja, kakor ga je potrebovala za kritje proračunskega primanjkljaja. V obdobju od leta 2009 do leta 2011 so se ta sredstva gibala med dvema in tremi milijardami evrov in so služila kot varnostna rezerva, s katero je naša država preprečevala negativne učinke bega kratkoročnega kapitala. Začelo se je tako, da so v prvih nekaj mesecih leta 2009 tuji investitorji iz slovenskega bančnega sistema dvignili sedemsto milijonov evrov, ki jih je z depoziti v banke nadomestila država (Bilten Banke Slovenije).

Dolg slovenske države je decembra 2008 znašal dobrih 8 milijard evrov, decembra 2020 pa več kot 37 milijard evrov (SURS). Povečal se je torej za 29 milijard evrov. Od začetka leta 2009 do konca leta 2020 je v slovenskem javnem sektorju nastal primanjkljaj v skupni vrednosti 20,5 milijarde evrov. Če javni dolg zmanjšamo za ta primanjkljaj in odštejemo še 3 milijarde evrov, ki so jih odgovorni »vrgli stran« v neracionalni »sanaciji bank« leta 2013, vidimo, da je slovenska država v bankah, gospodarstvu in tujini ustvarila za 5,5 milijarde evrov plasmajev. Če bi bilo povečanje javnega dolga od leta 2009 do 2020 vezano le na kritje javnofinančnega primanjkljaja (vključno s prevzemanjem novih obveznosti), bi v Sloveniji leta 2020 dolg širše države znašal slabih 32 milijard evrov oziroma 69 odstotkov našega BDP.

AKTUALNO – Resolucija o nacionalnem programu socialnega varstva

Predpočitniško leporečje, nič drugega

Predlagateljem Resolucije o nacionalnem programu socialnega varstva za obdobje 2021–2030 je uspelo po predlogu Zakona o dolgotrajni oskrbi znova pokazati, da za področje, za katero naj bi skrbeli, nimajo ne volje ne kompetenc, da bi močnejše spremenili očitne primanjkljaje dosedanjega delovanja in se odzvali na nove družbene izzive.

Dobili smo še en pamflet z izrazi dostojanstvo, vključenost, ustvarjalnost, kakovost, ki se jih nikomur ne zdi pomembno razčleniti in razložiti, in so tako kot ustvarjeni za prodajalce megle.

Zdi se, da je resolucija tako kakor predlog zakona o dolgotrajni oskrbi namenjena predvsem pridobivanju glasov pred prihajajočimi volitvami. Enako kakor pri dolgotrajni oskrbi gre za kopiranje ugotovitev iz literature, ki so jim dodane besedne zveze »je treba iskati odgovore«, »bomo«, »bo treba zagotoviti«, ni pa v nadaljevanju razloženo, kako bo zagotovljeno in kdo bo zagotavljal. Drugače rečeno, zmarginalizirano je poglavje o finančnih in kadrovskih virih. Pri prvih manjka najmanj dodatno financiranje iz nacionalnega in lokalnih proračunov, dodatna sredstva niso zagotovljena in se o njih razen glede enkratne pomoči EU ne razpravlja, kar pomeni, da se resolucija ne poskuša lotevati sistemskega in trajnejšega reševanja. Pri kadrovskih virih spodbujanje zaposlovanja v negi in oskrbi z dvigovanjem plač, ug-

leda in delovnih razmer ni omenjeno, tega v razmisleku ni. Piše le, da »bo nujno načrtovati izvedbo sprememb v smeri spodbujanja pogojev ...«, ali pa nekoliko pozneje, da bo na ta izziv lahko odgovorila strategija ekonomskih migracij. Skratka, ne večja privlačnost in ugled poklica in dejavnosti, iz katerega zaposleni bežijo zaradi mizernih plač in nečloveških delovnih razmer, ne boljše spodbude za izobraževanje in dodatno usposabljanje, temveč po vsej verjetnosti nižanje poklicnega standarda.

Predlog resolucije, ki ugotavlja »nujnost prenove sistema in nabora storitev socialnega varstva«, ob tem pa tega skorajda ne ponuja, se zdi v sedanjem obdobju razkrajanja vladajoče elite in še ne nakazane nove brez dodane vrednosti za področje socialnega varstva.

Moralo bi biti vsaj nakazano:

- organizirani glas uporabnikov pri odločanju o politikah socialnega varstva (brezposelni, revni, prekarci, stari, stanovalci DSO, svojci, neformalni oskrbovalci, drugi odri-njeni);
- ukrepi za odpravljanje kadrovskih vrzeli in krepitev položaja teh zaposlenih v družbi in ustanovah (izobraževanje, plača, delovne razmere);
- dodatno financiranje (tudi s pomočjo davkov na premoženje, finančne transakcije, za zdravju škodljive dejavnosti in storitve, višje obdavčitve delodajalcev);
- vsem dostopna pomoč na domu,

tudi tistim, ki tega ne morejo plačati, in vsem dostopna institucionalna oskrba, če si tega želijo;

- sistemsko in plačano nadomeščanje delovanja, ki ga zdaj opravljajo prostovoljci in neformalni oskrbovalci, ali ustrezno in primerljivo plačilo za njihovo delovanje;
- oblikovanje drugačnih ustanov in oblastnih organov za urejanje socialnega varstva;
- uveljavljanje in uzakonitev socialnega varstva kot univerzalne temeljne pravice.

Že vsako zatekanje k dopolnjevanju in spreminjanju s pripombami od odstavka do odstavka brez navedenih ali drugih ključnih sistemskih sprememb po mojem prepričanju pomeni izgubljanje časa in pršenje pozornosti na toliko iz nakazanega deficita neuresničljivih izboljšav, za katere dvomim, da bi lahko privedle do kakršne koli rešitve. Že samo dejstvo, da se predlog obravnava julija, zgovorno razkriva resnost namenov pripravljavcev dokumenta. Če se vam zdi, da so te besede zapisane na hitro, brez poglobljene analize, imate morda prav, ampak ravno smo se ukvarjali s predlogom zakona o dolgotrajni oskrbi in vzorec za reševanje problematike je identičen. Kar se mene tiče, smo spet nasedli temu, da zgolj gladimo, kar nam ponudijo, in smo potem nad sabo navdušeni, ko nam vsaj kakšno malenkost uspe spremeniti.

Tomaž Gerdina

OPRO, zavod za aplikativne študije

V METEŽU ZGODOVINE – Selce v Slovenskih goricah

Spomin na ustreljene talce družine Druzovič

Območje Upravne enote Lenart v Slovenskih goricah (občine Benedikt, Cerkevnik, Lenart, Sveta Trojica, Sveti Jurij v Slovenskih goricah in Sveta Ana) je spadalo v tisti del okupirane Slovenije, ki ga je leta 1941 zasedla Nemčija. Tako kot drugod na slovenskem Štajerskem je tudi v Slovenskih goricah veljal do potankosti zgrajen nemški okupacijski sistem. Za slovensko Štajersko so nacisti predvideli aneksijo in raznarodovanje, in to najbolj popolno in v najkrajšem času, ter jo tudi začeli najbolj dosledno izvajati. Popolno in za kratek rok predvideno ponemčenje dežele bi dejansko pomenilo uničenje slovenskega naroda kot etnične celote.

Med najbolj represivnimi ukrepi nacističnih oblasti v okupirani slovenski Štajerski je bilo streljanje talcev. Med ustreljenimi talci so bili tudi člani družine Druzovič iz Selc v Slovenskih goricah. Vsa družina je sodelovala z Jožetom Lacom in pozneje s Slovenskogoriško partizansko četo. Zaradi izdaje so Nemci družino Druzovič iz Selc v Slovenskih goricah 13. julija 1942 aretirali in njihovo domačijo požgali. Družinske člane so odpeljali na grad Borl, od tam pa v celjski Stari pisker, kjer so jih kot talce ustrelili 30. julija 1942. V Starem piskru so bili ustreljeni Gregor Druzovič (1883), Marija Druzovič (1884) in Antonija Druzovič (1924). Hčer Jo-

Na ustreljene talce – člane družine Druzovič spominja tudi spominska plošča na pročelju doma kulture na Selcah

žefo Druzovič (1925) so iz Borla odpeljali v koncentracijsko taborišče Auschwitz, od koder se je živa vrnila 15. avgusta 1945. Vse do smrti je bila ena od živih prič tega nemškega uničevalnega taborišča v okupirani Poljski, za katero je veljal vzde-

vek »peklen na zemlji«. Ustreljenim članom družine Druzovič se vsako leto poklonijo člani organizacije za vrednote NOB in slovenskogoriški domoljubi.

Marjan Toš

V METEŽU ZGODOVINE – Leto 1941

Sabotažne akcije na mariborskem območju

Vzporedno s političnim delovanjem so v Mariboru aprila 1941 stekle tudi vojaške priprave na oboroženi odpor proti okupatorju. Najbolj dejavna in pogumna je bila mladina, ki je začela akcije že sredi aprila, takoj po okupatorjevih prvih ponemčevalnih ukrepih. Še pred prihodom šefa civilne uprave dr. Uiberreitherja so slovenski mladinci vztrajno odstranjevali nemške napise, s katerimi so bili preplepljeni slovenski. Eden takrat vodilnih mariborskih komunistov, ing. Jože Hermanko, je samo nekaj dni po nacistični zasedbi Maribora sestavil letak, ki je pozival k uporu. Letak je razmnožil skojevec Pavle Narat ter ga skupaj s Francem Kukovcem in pobreškimi tovariši raztrosil po mestu, v tovarnah in v bližnjem Dupleku.

Po prvi večji akciji v Volkmerjevem prehodu 29. aprila (glej aprilsko številko Svobodne besede!) so sabotažne akcije postale del obsežne odporiške dejavnosti v obdobju priprav na oboroženo vstajo na slovenskem Štajerskem. Za načrtovanje in izvajanje sabotažnih akcij sta bila pomembna sestanka v Studenskem gozdu v začetku junija in na dravskem otoku Gris med Zrkovci in Malečnikom 22. junija 1941, na katerih je bilo sklenjeno, da je treba v času sklepnih priprav na ustanovitev partizanske enote na Pohorju okrepiti sabotažno dejavnost in za ta namen ustanoviti ilegalne sabotažne skupine (trojke), ki so jih pretežno sestavljali skojevci in mladinci. Sabotažne skupine so organizirali in vodili Ljubo Tarkuš in Ivo Polančič na levem bregu Drave, Jože Alt na Teznu, Pavle Narat na Pobrežju, Ludvik Pliberšek v Radvanju, Martin in Avgust Greif v Železničarski koloniji ter Drago Flis v Hočah in bližnji Rogozi. Akcije so

izvajali v različnih predelih mesta, največ v železniškem trikotu, kjer je po navadi stalo veliko vagonov. Letake za trosilne akcije je večinoma pripravljval Bojan Ilich, največ stamu pri delu pomagala Ivan Glinšek in Boris Peče.

Najdejavnejši pri izvajanju sabotažnih akcij pred ustanovitvijo partizanske čete na Pohorju so bili mariborski železničarji, ki so prve sabotaže samoiniciativno izvajali že takoj prve dni po prihodu okupatorja. Sipali so pesek v ležaje vagonov, metali ostružke sive litine v skodelice za olje, da so stroji po en dan stali, povzročali škodo na električni napeljavi, odstavljali vagonne iz rednega prometa in jih onesposobljali za vožnjo in podobno.

Uspešne sabotažne akcije

Sabotažne skupine so uspešno delovale do začetka avgusta, ko je prišlo do prvih vdorov okupatorja v vrste odporiškega gibanja v Mariboru. Največje in najuspešnejše sabotažne akcije so bile izvedene julija 1941, tik pred odhodom prvih prostovoljcev iz Maribora v partizane na Pohorju. Čeprav so nacisti vsako noč postavljali zasede in pošiljali patrolje na obhode po mestu, sabotažne dejavnosti niso mogli preprečiti. Sabotažnih skupin, ki so štele od tri do pet ljudi, je bilo vedno več.

Na širšem posvetu pokrajinskega komiteja KPS za severno Slovenijo, ki je bil konec junija v Mariboru, je bilo med drugim sklenjeno, da se 7. julija po vsem Štajerskem organizira velika napisna in trosilna akcija, po kateri naj se vsi kompromitirani komunisti umaknejo v ilegalo. Akcija je bila izvedena v noči na 7. julij v Savinjski, Šaleški in Mislinjski dolini ter na mariborskem območju ob cesti (bojna gesla osvobodilnega gibanja na letakih in napisi na

Uspešna sabotažna akcija 18. julija 1941 (Hrani Muzej narodne osvoboditve Maribor)

plotovih in zidovih) med Mariborom in Rušami. V nočeh s 15. na 16. ter z 20. na 21. julij sta bili na mariborskem območju izvedeni dve veliki trosilni oziroma napisni akciji. Prvo so na območju Limbuša izvedli brata Vlado in Rado Robič ter Boris Čižmek (trosili so letak »Nemškim vojakom«, ki ga je po napadu Nemčije na Sovjetsko zvezo izdal CK KPS), druga, v katero je bilo pritegnjenih veliko več mladincev, pa je bila izvedena na Teznu, v Rušah in samem središču Maribora, kamor sta se podala skojevca Maks Čepič in Janko Kuster. Ko sta se po končani akciji vračala k Čepičevim, so ju prijeli gestapovci (med legitimiranjem so ju izdali od minija rdeči prsti) in ju zaprli v sodne zapore. S tem je bilo zelo ogroženo (in po dveh tednih tudi odkrito!) stanovanje Mare Čepičeve v Kolodvorski ulici, kjer je bila v

tistem času ena najpomembnejših postojank osvobodilnega gibanja na slovenskem Štajerskem. Čepiča in Kustra so nacisti že 23. avgusta poslali v koncentracijsko taborišče Mauthausen.

Odhodi aktivistov v partizane

Poleg trosilnih in napisnih akcij so mariborski mladinci in skojevci v času odhoda prvih aktivistov iz Maribora v partizane na Pohorje sredi julija 1941 izvedli tudi nekaj sabotažnih akcij, v katerih je imel okupator precejšnjo gmotno škodo. Tako je Dominik Kodrič v noči na 18. julij zažgal dva vagona kompozicije tovornega vlaka, ki je prevažal letalske dele. Okupatorju dolgo ni uspelo odkriti storilca. Gestapo je dobil podatek o izvajalcu šele jeseni leta 1941, ko je sekretar okrožnega komiteja KPS Maribor

Alojz Zorko klonil na zaslišanjih in začel sodelovati z okupatorjem. Dominik Kodrič je bil zato 21. maja 1942 ustreljen kot talec na dvorišču sodnih zaporov Mariboru. Isto noč je sabotažna skupina pod vodstvom slaščičarja Bruna Gobca prerezala žice na telefonskem vodu Maribor–Beograd. V noči na 12. avgust 1941 sta Bruno Gobec in Alojz Zorko zaneli požar v skladišču lesa studenskega trgovca Wilhelma Ehrlicha. Gobec je bil zaradi tega že 23. septembra 1941 v Mariboru ustreljen kot talec.

Maribor središče odporiškega gibanja

Med sodelavci osvobodilnega gibanja na slovenskem Štajerskem je takrat veljalo načelo, da mora vsakdo tik pred odhodom v partizane izvesti kakšno sabotažno akcijo. Tako je Martin Greif pred odhodom v partizane zažgal gospodarsko poslopje betnavskega gradu. Požar je uničil senik in strojno lopo. Akcija je v Mariboru močno odmevala, o njej pa je 20. septembra 1941 pisal tudi Slovenski poročevalec.

Čeprav so nacisti poskušali vse, da bi slovensko prebivalstvo v Mariboru prisilili k spoštovanju novega reda in da bi v kali zatrli vsak poskus odpora ter Maribor prikazali kot resnično nemško mesto, jim to ni uspelo. Že po treh tednih okupacije so se v mestu začele načrtne priprave na oboroženo vstajo in do avgusta 1941 je bil Maribor središče odporiškega gibanja na slovenskem Štajerskem, Koroškem južno od saintgermainske meje in v Prekmurju. Tudi večina borcev prve partizanske enote na Pohorju, ki je nastala v drugi polovici julija 1941, je bila iz Maribora.

Dr. Marjan Žnidarič

ZLOČINI OKUPATORJEV – V Cerovem in pri Peternele v Brdih

V hišo zaprli domačine in jih zažgali

V najhujši nemški ofenzivi na Brda je okupator pustil za sabo številne žrtve, požgane hiše in gospodarska poslopja ter izropane domove. 22. maja 1944 so okupatorjevi vojaki v Gornjem Cerovem iz maščevanja ustrelili deset domačinov, med njimi dve noseči ženski. Pri Peternele pa so v hišo zaprli domače in naključno pobrane ljudi, skupaj 22, med njimi so bili tudi otroci, in vse skupaj zažgali.

V spomin na te tragične dogodke priredimo vsako leto spominski slovesnosti. Lani ju zaradi strogih omejitev nismo mogli, letos pa sta bili zaradi milejših omejitvenih ukrepov drugačni kakor običajno. S polaganjem venca in minuto tišine se je manjša skupina udeležencev in praporščakov poklonila spomenu na ustreljene talce v **Gornjem Cerovem**, kjer je prisotne pozdravil Karlo Passoni, predsednik KO borcev za vrednote NOB Kojsko, minuto tišine pa je predlagala Katjuša Žigon, predsednica Območnega združenja borcev za vrednote NOB Nova Gorica.

Pri Peternele pa je potekala slovesnost s kratkim kulturnim programom, ki je bil posvečen vsem žrtvam 22. maja 1944 v Brdih.

Nenadoma mesečina razkrije v globini omamne pomladne noči zidovje požgane domačije, ki grozljivo v nebo štrli. Črno zidovje požgane kmetije, pri Peternele ji pravijo vsi, navdaja me z grozo tragedije tam notri požganih ljudi.

S temi verzi je moderator Dominik Rusjan začel spominsko slovesnost, potem ko so ob spremljavi Pihalnega orkestra Brda prišli k spomeniku praporščaki in častna straža Slovenske vojske.

V imenu organizatorjev je prisotne nagovoril Žarko Kodermac, podžupan in predsednik KO borcev za vrednote NOB Dobrovo.

Sledili so polaganje venca, ki so ga k spomeniku nesli predstavniki ZZB NOB ob spremljavi Pihalnega orkestra, nato pa častni pozdrav praporščakov in garde Slovenske vojske ter minuta tišine. Člani Platinjskega društva Brda vsako leto (tako tudi letos) opravijo spominski pohod na hrib Korado, od tam prinesejo venec iz šmarnic in ga položijo k spomeniku. Osrednji govor je imel Jože Abramič, predsednik OZVVS Brda, ki je dejal:

»Pred 77 leti so temne sile in zlo še kako zaznamovali naše kraje. Danes smo se zbrali tu, da se poklonimo nedolžnim žrtvam in nesmiselnemu trpljenju tistih, ki so izkusili grozote druge svetovne vojne. Točno na današnji dan se v Brdih spominjamo zločinov, ki so jih nemški okupatorji zagrešili proti nedolžnim ljudem. Pobijanje civilistov, požiganje hiš, ropanje naših ljudi, odvažanje izgnancev – vse to so počeli, ker kljub svoji veliki vojaški premoči niso bili sposobni premagati slabše oboroženih in manj številnih partizanskih enot. Četudi

se bomo danes poklonili spomenu na eno grozodejstvo, se moramo zavedati, da je šlo za sistem grozodejstev v politiki iztrebljanja slovenskega naroda. 22. maja 1944 so se nemški sovražniki namenili v Brda, da bi v ofenzivi med Sočo in Nadižo obračunali tako s slovenskimi kakor z italijanskimi partizani. Takrat so se v Brdih zadrževali Briško-beneški partizanski odred, bataljon Vojske državne varnosti ter dva garibalbinska bataljona Mazzini in Mameli. Nemške enote so prodirale v več formacijah z namenom obkoliti partizanske enote

in jih uničiti. V ofenzivi je bilo ubitih veliko nemških vojakov in fašističnih pomagačev, padlo je tudi veliko partizanov in garibalincev. Najhujše trpljenje pa je prizadelo civiliste. Nemški vojaki so namreč med maščevanjem za svoje v spopadu padle in ranjene vojake po hišah in poljih iskali talce, jih zbirali na vaških trgih, zverinsko mučili in pobijali. Prav pri Peternele in Imenčevih se je zgodil največji zločin ofenzive.

Letos, ko obenem praznujemo 30-letnico naše samostojnosti, lahko znova opažamo podobne mračne sile, ki se pojavljajo v vseh državah EU in po svetu. Te sile se nezadržno in dejavno trudijo spreminjati preteklost, in to v vseh porah družbenega življenja. Spoštovani prisotni, menim, da je prišel čas, ko stojimo pred ključno odločitvijo, kako naprej, za to pa niso potrebne samo volitve, ampak zgolj prava človeška odločitev.«

Sledil je nastop recitatorjev Zale Ribolica in Alana Peršolja, ki je tudi zaigral na harmoniko. Za konec pa je Pihalni orkester Brda zaigral Vstajenje Primorske.

Milena Beguš, foto: Andrej Colja

KNJIGA

Pomniki boja za svobodo

Pred nekaj leti je ZZB NOB Slovenije v Geopedio začela načrtno vnašati spomenike in spominske plošče. Tej akciji smo se pridružili tudi v Občinski organizaciji borcev za vrednote NOB Dolenjske Toplice. Sam sem pregledal vse spomenike in plošče, ki spominjajo na narodnoosvobodilni boj, jih fotografiral, opisal ter določil koordinate in katastrsko občino vključno s parcelno številko in morebitno registrsko številko Registra kulturne dediščine. Vseh je kar 38, med njimi spominska plošča v občini Žužemberk spominja na dogodke na Kulovih selih v občini Dolenjske Toplice takoj po začetku svetovne vojne. Vse te spominske objekte sem vnesel v Geopedio.

Nabralo se je zelo veliko gradiva in bila bi velika škoda, da ne bi bilo dostopno vsem, tudi ali pa predvsem starejšim, ki niso večši uporabe interneta. Začel sem razmišljati o knjigi in počasi spomenik za spomenikom z opisom oblikoval v knjigo. Obsega skoraj 200 strani, saj sem na kratko opisal tudi kraje, kjer spomeniki stojijo, in dodal njihove fotografije. Mislim, da sem s knjigo poskrbel tudi za predstavitev občine Dolenjske Toplice, saj postaja poleg zdravljenja v zdravilišču čedalje bolj prepoznavna kot turistični cilj.

Knjigo sem posvetil mnogim znanim in neznanim domoljubom, ki so se borili za to, da lahko danes svobodno govorimo slovenski jezik in da nas ne tlači tujčeva peta. Veliko jih je pri tem nesebičnem boju omahnilo v smrt. Naj njihova žrtev ne bo zaman. Vsebinsko knjige poklanjam svojima zlatima vnukoma Iti

in Titu, da bi tudi potem, ko bosta že odrasla, znala ceniti vrednote, za katere so se borili njihovi pradedki in prababice ter številni drugi domoljubi.

Knjigo sem zasnoval kot turistični vodnik z opisi obeležij in vsemi potrebnimi koordinatami, da bi se vsi seznanili s tem delčkom naše zgodovine, tisti, ki jih ta del naše zgodovine še posebej zanima, pa bi lažje našli pot do spomenikov in obeležij. Žal je predvsem v Kočevskem rogu še veliko krajev, ki spominjajo na partizanski boj in si zaslužijo, da bi dobili svoje obeležje vsaj v obliki informativne table, kjer bi lahko prebrali, kaj se je med vojno tam dogajalo. Upam, da se bo tudi to nekoč zgodilo in da partizanski boj, ki je postavil osnove današnje države, ne bo pozabljen in prepovedana tema.

Celotna naklada knjige je 1000 izvodov, od katerih so donatorji prejeli en izvod, nekaj malega sem jih zadržal za sorodnike in prijatelje, vse druge pa sem podaril Občinskemu združenju borcev za vrednote NOB, ki jih je razdelilo med člane. Ostalo je kar nekaj knjig, ki jih bo Združenje prodalo in izkupiček namenilo vzdrževanju spominskih obeležij. Cena posamezne knjige je 15 evrov brez poštne (okoli 3 evre). Ob naročilu paketa, ki obsega 24 knjig, je poština vračunana v ceno. Knjigo je mogoče naročiti pri Občinskem združenju borcev za vrednote NOB, Obrh 16, 8350 Dolenjske Toplice, ali po elektronski pošti bavgust8@gmail.com, lahko pa tudi na tel. številki 051 388 541, Avgust Bradač.

Franc Kulovec

MOJI SPOMINI – Izgnanstvo

Vrnitev v izropani dom

Potem ko so mojega polbrata ustrelili kot talca, smo čakali, kaj se bo zgodilo z nami. Nemci so začeli izseljevanje. Očetu so zaprli delavnico, mi pa smo se morali decembra javiti na gestapu v Mariboru. V meljski vojašnici so nas fotografirali s številko na prsih ter nam premerili lobanjo in ne vem več kaj vse. Potem smo čakali, kaj bo z nami.

Ponoči 4. februarja 1942 so prišli po nas. Zelo mrzlo je bilo. Vzeli smo lahko le osebno prtljago. Odpeljali so nas v Nemčijo. Prišli smo v taborišče Abfertigungs in Schelkingnu. V taborišču je bilo veliko Slovencev, Poljakov in tudi ljudi od drugod. V velikih sobah so bile nadstropne postelje. Bila sem zelo lačna. Dobila sem zasenčeno pljuča. 20. aprila 1942 so nas kot delovno silo poslali v Meidelstetten. Dodelili so nam staro napol porušeno bajto, v kateri je bila še črna kuhinja. Starejše sestre so poslali za dekleta na kmetijo. Ata in mama sta morala trdo delati. Mene pa so poslali v prvi razred. Nisem znala nemško, vendar sem razred izdelala. Ves tisti čas dobrih in slabih spominov je ostal. Najhujše je bilo zmerjanje: »slovaka teufel«. Ostalo je kakor velik madež na otroški duši.

Minilo je in težko smo čakali vrnitev v domovino. Ni bilo prevoza in smo bili v zbirnem taborišču v Munsingnu. Šele konec septembra smo se vrnili v izropani dom. Z mamom sva odšli v skladišče tako imenovane narodne imovine, pa sva dobili le eno črno omaro in vegasto mizo,

vse drugo so pobrali tisti, ki so ostali doma. Morala sem opraviti izpit za osnovno šolo in sprejemni izpit za gimnazijo. Po končani gimnaziji sem se vpisala na učiteljsko. Prva tri leta so mi plačevali dijaški dom, nato nisem bila več upravičena, ker je bil moj oče obrtnik. Potem sem se nekaj časa vozila z vlakom – ob peti uri zjutraj v Maribor in zvečer nazaj, dokler mi ni mama pri znaniki priskrbela mrzle sobe, da sem lahko tam prespala. V četrtem letniku pa so dva meseca pred koncem odpustili razred učenk, ker smo hodile k maši. Mene niso, ker smo bili izgnani in je bil moj brat ustreljen kot talec. Teh let se spominjam, ker so bila to leta stradanja. Enkrat na dan sem šla v menzo v Ulici kneza Koclja na topel obrok. Učila sem se največ v knjižnici v Partizanski ulici, kjer je bilo toplo.

Leta so minila, imela sem svoj poklic, se poročila in z možem sva si želela ustvariti svoj dom. Naivno sem menila, da bi tudi midva lahko dobila košček zemlje. Odšla sem v Maribor na sedež takratnih pomebnih članov ZB. Odgovor, ki sem ga dobila je bil: »Ja, tovarišica, znajдите se, premladi ste bili ob koncu vojne!« Še zdaj vem, kje stoji hiša pomembneža, ki me je tako odpravil. Ob teh malo drugačnih časih vem, da nam vedno drugi krojijo življenje. Mi navadni ljudje pa si poiščemo svoje in smo srečni v tem, kar si ustvarimo sami.

Jelisava Leskovar

KULTURA

Domoznansko srečanje v vrtu na Petanjcih

Domoljubne in veteranske organizacije Pomurja in Ustanova dr. Šiftarjeva fundacija so v počastitev 30-letnice Republike Slovenije v Vrtu spominov in tovarštva 13. julija pripravile domoznansko srečanje ob izdaji zbornika *Vežisti in zveze*.

V uvodnem, protokolarnem delu so sodelovali pevska skupina Prekmurci in praproščaki domoljubnih in veteranskih organizacij, pozdravna nagovora pa sta imela Ernest Ebenšpanger, predsednik uprave ustanove, in Ivan Smodiš, predsedujoči koordinaciji domoljubnih in veteranskih organizacij Pomurja.

Pogovorni del srečanja sta vodila Marjan Šiftar, podpredsednik uprave ustanove, in general dr. Alojz Šteiner, urednik zbornika. Predstavila sta zbornik od pobude za njegovo pripravo, zbiranja gradiva, vsebine do osrednjih poudarkov v njem. Na predstavitvi je sodelovalo več avtorjev prispevkov: Miran Fišer, Jože Vaupotič, Olga Germadnik, brigadir Vladimir Milošević, Štefan Barborič in Ludvik Jonaš.

Rdeča nit vsebinsko bogate predstavitve je bila skrb za kar najboljšo opremo za zveze, ki je bila prisotna v milici in TO že konec 60. let in se je nadaljevala do osamosvojitvenih dejavnosti in po osamosvojitveni vojni. Sistemi za zveze so bili v osamosvojitveni vojni zelo pomembni in povezanost sistemov zvez TO, policije, upravnih zvez, javnih služb za zveze in telekomunikacije (PTT, RTVS) in široke civilnodružbene mreže – številnih organiziranih radioamaterjev je bila odlična.

Zbornik je zato odlično in celovito dokumentirano pričevanje o izjemno pomembnih vidikih, ki so bili do zdaj spregledani v obravnavi dogajanj za osamosvojitve Republike Slovenije.

Izdajatelj zbornika so Zveza slovenskih častnikov, Zveza veteranov vojne za Slovenijo, Zveza policijskih veteranskih društev Sever in Društvo radioamaterjev in vezistov Vežisti, urednik pa je Alojz Šteiner.

Priprava in izdaja zbornika sta rezultat dobrega sodelovanja treh

veteranskih in domoljubnih organizacij: Zveze veteranov vojne za Slovenijo, Zveze policijskih veteranskih društev Sever in Zveze slovenskih častnikov, s Slovensko vojsko in Policijo, ki sta naslednici struktur obrambnih sil, ki so pred tridesetimi leti vojaško obranile samostojnost. K navedenim je kot sodelujoče pri nastajanju zbornika treba dodati še Zvezo radioamaterjev, Pošto in Telekom Slovenije in javni RTV-servis ter seveda tudi številne posameznike, ki so pomagali pri zbiranju in preverjanju podatkov o izpostavljenih kadrih na področju zvez in telekomunikacij. Zbornik je razdeljen na devet vsebinskih delov oziroma poglavij, 92 prispevkov v zborniku pa je oblikovalo 51 avtorjev različnih generacij in struktur. K temu je treba dodati še recenzentski mnenji, tri prevode v angleški jezik, predstavitev avtorjev in izdajateljev zbornika s podporniki ter donatorji. Zbornik ima kar 876 strani.

Marjan Šiftar

SPOMINI

Verzi, posvečeni komandantu Franti

Ne vem, koliko let je minilo, ko sem na televiziji zasledila intervju s Francem Severjem - Franto. Z zanimanjem sem spremljala ta pogovor in pritegnila me je njegova pripoved o mlademu fantu, ki je vstopil v narodnoosvobodilni boj in se boril na naših tleh. Še posebej pa mi je ostalo v spominu, da se je kot 22-letni komandant izkazal v preboju na Menini planini.

Tudi njegova zgodba po osvoboditvi in koncu vojne je bila zelo zanimiva za poslušanje in gledanje in kar verjeti nisem mogla, kaj vse hudega je prestal in kako je njegovo življenje potekalo po osvoboditvi. Takrat sem se odločila, da tega fanta, borca komandanta, spoznam v živo in se srečam z njim. In res sem šla v akcijo. Pri ZB za vrednote NOB Hrastnik smo ga maja leta 2016 povabili na pogovor v našo

Knjižnico Antona Soureta Hrastnik. Z veseljem se je odzval našemu vabilu in s seboj pripeljal svojo takratno šifrantko Valerijo Skrinjar - Tvrz, Zasavčanko iz Zagorja.

Bila sem ponosna na ta dogodek in mu v zahvalo v uvodu srečanja namenila kratko pesmico, ki vam jo pošiljam in še ni bila nikjer javno objavljena. S Franto sem se potem še večkrat srečala na Menini planini.

Zasnežena
Menina

Nad Tuhinjsko dolino
razprostira se planina,
znana po imenu je Menina.

Kako prebiti se iz obroča,
saj bitka postajala
je vse bolj nemogoča?

A borci hrabri in pogumni
verjeli so v komandanta,
saj vodil jih v preboj je
mladi Franc Sever - Franta.

Danijela Kovač

NOVA KNJIGA

Gregor Jazbec: Vojna II

Mag. Gregor Jazbec, vojaški psiholog in avtor dela *Bitka na Sutjeski* (2020), bo oktobra izdal svojo novo knjigo, *Vojna II*. Ta je nadaljevanje prve Vojne, v kateri je zbral primere bitk, ki jih je obdelal do leta 2012, v tej pa bo predstavil tiste, ki jih je obdelal od leta 2013 pa do 2021.

Knjiga ima štiri poglavja: Nauki NOB, Vojaško vodenje, Psihične motnje v vojni in Vojna propaganda. Vsako poglavje ima kratek teoretični uvod, ki mu sledi štiri do pet primerov. Skozi oči vojaškega psihologa so predstavljeni primeri bojev in izkušenj vojakov od druge svetovne vojne pa do današnjih dni. Vseh primerov je okrog dvajset.

Poglavje Nauki NOB obsega pregled razvoja NOB v Jugoslaviji in na Štajerskem ter pet primerov: bitko na Sutjeski (skrajšana različica, 1943), spopad Cankarjeve in Gubčeve brigade z bataljonom Macerate pri Jelenovem Žlebu (1943), spopad Južnoprimorskega odreda z nemško-italijansko kolono pri Komnu (1944) ter spopad Šlandrove in Zidanškove brigade s 14. SS-divizijo na Menini planini.

Pri obdelavi teh primerov so bili avtorju v pomoč tudi preživeli borci teh spopadov.

Knjiga bo imela okrog 430 strani in bo stala 40 evrov. Naroči se jo lahko pri avtorju na naslovu:

GREGOR JAZBEC

VOJNA II

gregajazbec@yahoo.com ali na telefonski številki 031 504 079. S. B.

V SLIKI IN BESEDI

Menina planina:

Člani ZKB za vrednote NOB s Črnuč se vsako leto udeležijo spominske slovesnosti na Menini planini. Letošnja delegacija je štela sedem članov, z nami je bil tudi praporščak. Slovesnost na Menini planini je potekala 3. julija. Prvi so k spomeniku padlim partizanom prikorakali praporščaki z zastavami, vseh je bilo 40, ki so se poklonili padlim Prireditev, udeležilo se jo je približno 800 ljudi, so najprej pozdravili župani okoliških občin: Kamnika, Gornjega Grada in Luč. Poudarili so, da sta še vedno tako kot med vojno pomembna medsebojna solidarnost in spoštovanje naše pretekle zgodovine. Četudi se kdaj naša mnenja razhajajo, pa smo enotni pri ključnih odločitvah. Slavnostni govornik je bil dr. Martin Premk. Poudaril je velik pogum in pomen partizanskih enot, ki so se borile v tem delu naše domovine in so jih najbolj ogrožale elitne nemške SS-enote pod vodstvom generala Erwina Rösenerja. Kljub terorju, ki ga je izvajala nemška vojska, in streljanju talcev so k partizanom prihajali novi borci. Tako so v teh krajih leta 1943 ustanovili partizansko brigado, ki je nosila ime Slavka Šlandra.

V marcu leta 1945 je na Menini planini SS-divizija Galizien s približno 12.000 elitnimi nemškimi vojaki sklenila obroč okoli partizanskih enot, ki so šteje 500 bork in borcev. Sovražnik je bil v veliki premoči tako po številu vojakov kakor po oborožitvi. Partizanske enote je vodil komandant Franc Sever - Franta. Zaradi velike premoči sovražne vojske se je vodstvo partizanskih enot odločilo za preboj iz obroča. Vse borke in borci so se rešili po izjemno težko prehodni in strmi drči v Tuhinjsko dolino. In sovražnik je doživel poraz!

Razpoloženje po proslavi je bilo prijetno, prav tako je bilo tudi druženje starih prijateljev in znancev.

Slavko Pečnik, Marija Milena Lešnjak

Čehnarjeva dolina:

31. julija smo se na Malkovcu zbrali pohodniki na tradicionalnem pohodu v Čehnarjevo dolino. Preko Malkovca, Slančjega vrha in Krsinje vrha smo se spustili v Čehnarjevo dolino, kjer smo pripravili krajsi kulturni program, govornik Janez Valant pa je slikovito opisal, kaj se je v tej skriti dolinici dogajalo med drugo svetovno vojno. Poleg domačinov, ki so se uprli okupatorju, sta na tem mestu med drugimi delovala tudi pozneje legendarna partizanska poveljnika Stane Potočar - Lazar in Dušan Švara - Dule.

Valant je spomnil tudi na 2. avgust leta 1942, ko so fašisti na Malkovcu požgali 43 poslopij in ustrelili sedem talcev, številne domačine pa so zaprli. Do konca vojne je iz teh krajev 51 ljudi darovalo svoje življenje za svobodo, številni so izgubili svojo mladost in zdravje po raznih taboriščih, veliko družin je ostalo brez domov.

Čeprav se ti dogodki počasi umikajo v zgodovino, živih prič pa skorajda ni več, je prav, da se spomnimo teh dogodkov in ljudi, ki so jih krojili. Veliko število pohodnikov, tudi mladih, govori o tem, da ljudi zanimajo ti usodni zgodovinski dogodki. In najlepše je, če se z njimi seznanimo kar tam, kjer so se zgodili.

Tomaž Kužner

Črnomelj:

Združenje borcev za vrednote NOB Črnomelj je za svoje člane pripravilo strokovno ekskurzijo na Notranjsko. 21. junija smo se odpeljali skozi Kočevje, Sodražico, Cerknico in Postojno do Pivke. Tam smo si najprej pod odličnim vodstvom ogledali muzej vojaške zgodovine. Nato smo si v Slovenski vasi ogledali etno muzej in tako spoznali značilnosti kraškega sveta in Pivških jezer.

Popoldne pa smo posvetili spominu na dogodke iz narodnoosvobodilnega boja. Najprej smo se ustavili pri obeležju iz NOB pri Pivka jami, se srečali še s predstavnikoma Združenja Postojna - Pivka, ki sta nam orisala dogodke, ki so se med drugo svetovno vojno zvrstili na tem kraju. Med potjo proti domu

smo se ustavili še ob spomeniku padlim partizanom v Grahovem in se jim poklonili s partizansko pesmijo.

Po prijetnem druženju in klepetu v Postojni smo se morali posloviti z obljubo, da se 7. novembra letos srečamo na Lokvah.

Ljudmila Kocjan, foto: Janez Kastrin

Dolenja vas v Selški dolini:

Krajevna organizacija ZB NOB Železniki je v sodelovanju z ZB NOB Škofja Loka, Občino Železniki in Skupnostjo borcev Prešernove brigade 24. julija 2021 pripravila v Dolenji vasi spominsko slovesnost ob obletnici ustrelitve talcev 9. julija 1943 so namreč borci Selškega bataljona na Bukovškem polju med Dolenjo vasjo in Bukovico napadli dva tovornjaka nemških vojakov. Sedem okupatorjevih vojakov je padlo, 48 je bilo ranjenih. Pet dni zatem je sledilo nemško maščevanje. Pripeljali so 20 talcev iz begunjskih zaporov ter jih privezane ob kole v skupinah po pet ob devetih zjutraj 19 ustrelili. Eden se je v smrtni grozi ob čakanju na strel onesvestil.

V tistih dneh je bila v Davči iz šestih bataljonov ustanovljena Gorenjska brigada, ki se je pozneje preimenovala v 7. slovensko narodnoosvobodilno udarno brigado Franceta Prešerna. Ob premiku v Martinj Vrh so prejeli obvestilo o nameravanem streljanju. Dva bataljona sta odhitela proti Dolenji vasi. Vso pot so tekli, da bi preprečili streljanje in rešili talce. Žal so bili prepozni. Proti večeru so Nemci usmrčene talce naložili na tovornjak in jih odpeljali v Begunje, med njim tudi še živega.

V bližini kraja tragedije, na robu polja pod gozdom, je bil leta 1950 po načrtih arhitekta Jožeta Plečnika postavljen spomenik v obliki kapelice. Vanj so vgrajene vse vrste kamnin iz Selške doline, koli, ob katerih so bili talci

ustreljeni, pa so povezani v snop pod streho kapele. Simbolno je tako v spomeniku združen spomin na talce ter 338 padlih borcev in žrtev fašističnega nasilja iz Selške doline. V tem prelepem ambientu poteka vsakoletna spominska slovesnost v spomin na ustanovitev Prešernove brigade, na slovenski odpor in žrtve okupatorja.

Po polaganju vencev ob udeležbi častne enote Slovenske vojske je bil letošnji slavnostni govornik generalmajor Ladislav Lipič. S svojo tehtno besedo je med drugim resno opozoril na stranpoti slovenske politike. Župan občine Železniki pa je v svojem pozdravnem nagovoru napovedal obnovo strehe Plečnikovega spomenika in ureditev okolice. Nastopili so še člani KUD France Koblar in Harmonikarski orkester iz Železnikov ter baritonist Tone Habjan s harmonikarjem Nejcem Jemcem.

Slovesnosti se je pridružilo tudi 32 pohodnikov, ki so v štirih urah prehodili pot, po kateri so pred 78 leti zaman hiteli prešernovci, da bi rešili življenja talcev.

Milena Sitar, foto: Bojan Bertonclic

Dobrava:

Pri lovskem domu LD Brežice v gozdu Dobrava pri Bukovšču je zadnji juljski dan potekala vsakoletna slovesnost v spomin na ustreljene borce Krške partizanske čete. 30. julija je namreč minilo 80 let od poboja talcev prve krške čete, katerih svojci so bili tudi prisotni na komemoraciji.

Ko je nemški okupator leta 1941 zasedel Krško, se je sešla skupina skojevcev in komunistov, ki je sklenila, da se mu bo z orožjem v rokah uprla, vendar jo je okupator uničil že v začetku njenega delovanja. Nemški policiji je 29. julija 1941 zaradi pomanjkanja previdnosti in nezkušenosti članov skupine ter izdajstva uspelo skupino obkoliti in zajeti v gozdu Rore nad Krškim. Deset ujetih članov skupine, devet fantov in eno dekle, so obsodili na smrt.

Stane Preskar, predsednik Združenja borcev za vrednote NOB Brežice, ki se je bilo organizator proslave, je dejal, da letos mineva 80 let, odkar so se naši predniki uprli okupatorju, zato se ne sme nikoli pozabiti na te pomembne dogodke iz preteklosti. Ob tej priložnosti je skupaj s predsednikom pokrajinskega sveta združenj borcev za vrednote NOB Lojzeto Štihom za predano in uspešno utrjevanje zgodovinske resnice, vrednot in dosežkov narodnoosvobodilnega boja slovenskega naroda, spoštovanje žrtev in ohranjanje kulturne dediščine NOB ter vključevanje mladih rodov v uresničevanje programskih nalog zveze podelil srebrno plaketo ZKB NOB Slovenije Bredi Videnič Kuplenik in Ildi Ostreljič.

Slavnostni govornik je bil Milan Gorjanc, član predsedstva ZKB NOB Slovenije, ki je poudaril, da so bili člani Krške partizanske skupine prvi usmrčeni Slovenci v okupirani Štajerski. »Prepuščam zgodovinarjem, zakaj Krška

partizanska skupina ni četa. Zame kot vojaka je bila vojaška enota, ki se je zbrala zaradi oboroženega odpora, torej je bila partizanska četa,« je dejal.

Delegacija je med komemoracijo položila venec k spomeniku na kraju, kjer so bili ustreljeni krški partizanski borci. Stane Preskar je deklamiral

dve pesmi Franca Živiča iz Globokega, Videnič Kuplenik pa pesem Franca Ogorevca iz Bukovška. Svoje poglede na aktualno družbeno dogajanje je strnil Jože Bračun.

V programu so sodelovali članice in člani MePZ KUD Oton Župančič Artiče pod vodstvom Mihe Halerja, na harmoniki jih je spremljal Jože Žagar. Na prizorišču so bili tudi praporščaki, vojaška častna straža in pripadniki spominske Gorjanske čete na čelu s komandantom 1. spominskega doljenjskega partizanskega bataljona Milanom Krajncem.

R. R., foto: Meho Tokić

Kožbana:

V spomin na veličastno predvolilno zborovanje, ki je bilo 9. julija 1944 v bližini vasi Kožbana, vsako leto poteka spominsko srečanje, letos je bilo 11. julija. Tudi letos so se na srečanje z avtobusom pripeljali člani ljubljanske sekcije BBO.

Na prizorišču so najprej prišli praporščaki s prapori borčevskih organizacij iz Brd in nekaj sosednjih občin, briških veteranov vojne za Slovenijo in ANPI.

V imenu organizatorjev in občine Brda je prisotne pozdravil Žarko Kodermac, podžupan in predsednik koordinacije KO ZB Brd. Slavnostni govornik je bil Igor Komel, ravnatelj Kulturnega doma v Gorici (Italija). »V nedeljo, 9. julija 1944, je bil v Brdih največji praznik. Tega dne je na planoti v hrastovem gozdičku nad vasjo Kožbana prvič v zgodovini potekal velik in svobodni volilni shod. Udeležilo se ga je nad 2000 ljudi, ki so manifestirali za svobodo, za OF. V čast mi je torej, da spregovorim v kraju, kjer je pred sedemdesetimi leti imel svoj poslednji govor Jože Srebrnič, saj je po odhodu iz Brd pri Anhovem skupaj s tremi tovariši tragično utonil v narasli

Soči. Na tistem shodu sta spregovorila tudi župnika Edko Ferjančič - Taras in Friderik Lenardič, kar dokazuje, da so tudi briški Čedermaci, tamkajšnji duhovniki, opravljali nadvse pomembno narodnoubuditeljsko delo. Župnik Ferjančič je takrat jasno in glasno poudaril, da se mu gnusijo narodni izdajalci in da trdno veruje v bližnjo svobodo,« je med drugim povedal Komel in dodal: »Pripadam generaciji, ki je na našem obmejnem območju živila s prepustnico, ki se je zavzemala za odpravo meja, za miroljubno sožitje med Slovenci in Italijani v pričrnanju, da dokler ostajamo le ljudje, bomo veliko bolje razumeli in spoštovali drug drugega in bomo mnogo bolj družbeno učinkoviti. Trenutna politična scena ne le v Sloveniji in Italiji, ampak tudi v drugih evropskih državah se nam kaže kot razcefrana, egoistična, globoko razdeljena. In prav s pogledom na današnjo razcefrano sliko okolice, kateri pripadam, moram navesti misel znanega poljskega publicista Adama Michnika, ki je na vprašanje, ali je na svetu še kaj hujšega od komunizma, odgovoril pritrdilno in dejal, da je to protikomunizem. Zdaj capljamo po tej blatni cesti.«

Kulturni program so oblikovali: pevci Kvinteta Kvartin, recitatorji Zala Ribolica, Marja Kodermac in Alan Peršolja, ki je zaigral tudi na harmoniko. Za konec pa je zadonela primorska himna Vstajenje Primorske. Moderator programa je bil Dominik Rusjan, ki je prisotne povabil na srečanje tudi prihodnje leto. Sledila sta pogostitev z golažem in briško kapljico ter prijetno druženje ob petju partizanskih pesmi.

Milena Beguš

Limbarska gora:

ZB za vrednote NOB Moravče je v svojem programu za letos načrtovalo pohod k spomeniku na Limbarski gori. Napis na spomeniku pri Trdinovih sporoča, da se je na tem mestu 30. septembra 1943 preformirala Šlandrova brigada. Na vrtu Trdinove domačije se je takrat zbralo okrog 300 dobro oboroženih partizanov. V današnjem času pa se udeleženci spominov na dogodke iz partizanskega boja zahvaljujejo ljudem, ki so osvobodili domovino. To je del naše zgodovine, ki ga priznava tudi Evropa in si zasluži vse spoštovanje.

Zaradi hude vročine predvsem starejši na srečanje pri spomeniku niso zmogli peš in so se na goro pripeljali. Položili smo venec k spominskemu obeležju, predsednik organizacije tovariš Rebolj pa je spominu na dogodke namenil nekaj besed. Moravško združenje se Trdinovim zahvaljuje za gostoljubje, PGD Moravče pa za stole in mize.

Vojka Rebolj

Mostec:

V ljubljanskem Mostecu se že tradicionalno vsako leto 4. julija zberejo člani ljubljanskih združenj borcev za vrednote NOB, da skupaj počastijo nekdanji državni praznik, dan borca. Lani je to preprečila epidemija covid-19, letos pa se nas je zbralo približno 500. Predsednika ljubljanskih združenj borcev Šiška Srečo Orsag in Bežigrad Jože Hartman s sodelavci sta pripravila vse

V SLIKI IN BESEDI

potrebno za praznovanje. Udeležence srečanja je pozdravila predsednica ZB Ljubljana Julijana Žibert. Poudarila je, da letos praznujemo dve obletnici, tesno povezani z nastankom samostojne države Republike Slovenije: 80. obletnico ustanovitve OF in 30. obletnico razglasitve samostojnosti. Že lani bi morali v Ljubljani praznovati tudi 75. obletnico zmage nad fašizmom in nacizmom ter osvoboditve Ljubljane, Slovenije in Jugoslavije, ne nazadnje Evrope in sveta. Vse te obletnice so pomembni mejniki v zgodovini slovenskega naroda in nastanka suverene Slovenije.

Julijana Žibert je v nadaljevanju opozorila na nekatera dejstva, ki smo jim danes priče in nam kažejo, da po 30 letih samostojne države ni nobene vizije. Ugotavljamo kršenje človekovih pravic, razprodaja se javno premoženje, načrtno se uničuje STA, blokira se pravosodje, podpira se klerofašizem in nekakšna sprava je zgolj zloraba in potvarjanje zgodovine za politične namene. Poudarila je, da se mlade generacije nimajo kaj spravljati, saj niso bile v vojni. Pravico imajo do lastne presoje, predvsem pa do boljših razmer za svoje šolanje in razvoj, do svobode v vsej njeni veličini ob upoštevanju različnosti mišljenja vse do meje, ko to začne ogrožati svobodo drugega.

V svojem nagovoru se predsednica Julijana Žibert ni izognila državnim praznovanjem ob dnevu upora, 27. aprilu, na Mali Gori pri Ribnici in državnim praznovanju ob 30-letnici samostojnosti, ki je bila organizirana samo za povablence, brez ljudstva in brez ZB NOB Slovenije. Naši prapori niso smeli na proslavo 30-letnice države, ki je nastala na temelju boja in upora proti okupatorju.

Župan Mestne občine Ljubljana Zoran Jankovič pa je v svojem nagovoru poudaril, da se v Ljubljani ne sramujemo praznovati nekdanjega državnega praznika 4. julija, dneva borcev. Dobro vemo, kdo je bil na pravi strani v času boja proti fašizmu in nacizmu. To so bili Titovi partizani. Na to smo v Ljubljani ponosni. Zato ne bo nikoli, dokler bo župan, dovolil postavljati spomenikov izdajalcem in kolaborantom. Udeleženci srečanja so prisluhnili petju Lare Jankovič in Partizanskega pevskega zbora ter tako kot že tolikokrat do zdaj z zborom zapeli Hej brigade.

Meta Verbič**Naklo:**

Letošnje leto mineva v znamenju prenekaterih prelomnih obletnic. 6. aprila je minilo 80 let od napada Hitlerjeve Nemčije na Jugoslavijo. 27. aprila 1941 je bila ustanovljena Osvobodilna fronta, »ki se je rodila iz domoljubja in je krepila domoljubje – za ceno lastnega življenja«, kot je zapisal Janez Stanovnik, in je bila simbol narodovega odpora. Ena od temeljnih točk iz programa OF je bila pravica slovenskega naroda do samoodločbe. In ta točka se nam je pred 30 leti uresničila.

26. julija letos je minilo tudi 80 let od ustanovitve 1. kranjske čete, ustanovljene v Naklem. Tistega dne se je pred Fistrovo, po domače Levčevo hišo na Cegelnici zbralo 26 borcev iz Strahinja, Nakla, Cegelnice in Kranja in ustanovilo 1. kranjsko četo. Za komandirja je bil imenovan Franc Mrak iz Kranja. Iz Levčeve hiše so se partizanom pridružili trije bratje: Miha, ki je padel januarja leta 1942 v dražgoški bitki, ter Franc in Stane, ki sta vojno preživela. Poleg moških sta bili v tej četi tudi dve ženski, Pavla Mede - Katarina, narodna herojinja, ubita v bitki Pohorskega bataljona na Pohorju, Rozka Mede - Rezka pa je vojno preživela.

Po ustanovnem srečanju je četa krenila pod Storžič in se utaborila v lovski koči, kjer se ji je pridružila Tržiška četa. Četi sta se združili v Kranjsko-tržiški bataljon oziroma Storžički bataljon, ki je 5. avgusta 1941 na istem mestu doživel ognjeni krst, saj je bil izdan in napaden. Ubityh je bilo osem partizanov. V letu 1941 je živelo v Naklem približno 800 prebivalcev, 250 jih je sodelovalo v narodnoosvobodilnem boju, bodisi kot borci ali aktivisti. Veliko Naklancev je bilo pregnanih v Srbijo in interniranih v taborišča v Nemčiji in Italiji.

26. julija je bil pred samostojno Slovenijo občinski praznik, Glavna cesta se je imenovala Cesta 26. julija, tudi po Mihu Fistru se je imenovala ulica. Vendar se časi in interpretacija zgodovine spreminjajo, poimenovanja so se zamenjala, dejstva in spomini pa ostajajo. Naj bo ta zapis spomin na pogumne ljudi, ki so bili veliki domoljubi in so tvegali vse, svoje življenje in življenje svojih družin, ter z oboroženim uporom preprečili, da bi nas okupator izbrisal.

Za konec bi si izposodila misel grškega mita o železni dobi, v kateri je znani čas druge svetovne vojne in današnji čas: »Vsaka generacija je slabša od prejšnje. Prišel bo čas, ko bodo ljudje postali tako pokvarjeni, da bodo častili moč. Moč bo zanje pravica in spoštovanja dobrote ne bo več. Toda ko se ne bo nihče več jezil zaradi krivic ali občutil sramu v prisotnosti ubogih, bo Zevs uničil zatiralce. Razen če bo ljudstvo že prej vstalo in strmoglavilo zatiralce.«

Greta Fister Štamulak**Gorenji Podšumberk:**

24. julija je KO ZB za vrednote NOB Velika Loka organizirala tradicionalno spominsko slovesnost na Gorenjem Podšumberku. Za tiste, ki manj poznate Dolenjsko, naj zapišemo, da je kraj tik pod gradom Šumberk, v KS Sela Šumberk, ki spada v občino Trebnje. Kraje iz okolice in gradova Kozjek in Šumberk je uporabil Josp Jurčič v pripovedki o Juriju Kozjaku.

Tradicionalna slovesnost na Gorenjem Podšumberku je posvečena dogodku, ko je ob napadu partizanov na postojanko Sela pri Šumberku italijanska artilerija z ognjenih položajev pri Radohovi vasi obsula poveljniško mesto štaba Dolenjske operativne cone, ki je bil v Gorenjem Podšumberku. Takrat so padli načelnik štaba GŠ NOV in POS Milovan Šaranovič, namestnik političnega komisarja GŠ Ivan Kavčič in prvi komandant 15. divizije Predrag Jevtič - Dragan.

Na slovesnosti so bili tudi general Lado Kocjan, župan občine Žužemberk Jože Papež, predsednik pokrajinskega združenja ZB za vrednote NOB Dolenjske in Bele krajine Borut Likar, predsednik trebanjskega združenja za vrednote NOB Boštjan Sladič in številni drugi gostje. K spomeniku padlim za svobodo sta v imenu vseh prisotnih položili venec delegaciji organizatorjev in predstavnikov organov ZB NOV za vrednote NOB iz Bele krajine.

Medvojne dogodke je opisal govornik Srečko Vovk, predsednik nadzornege odbora ZB za vrednote Novo mesto. Ošvrknil je tudi trenutna družbeno dogajanja in predstavil borčevski pogled na razmere, o katerih ne smemo biti tihi. Podelili so priznanja za delo v krajevni borčevski organizaciji. Na prireditvi je sodelovala garda Slovenske vojske, v pestrem kulturnem programu pa učenke Osnovne šole Veliki Gaber - sestre Cesar pod vodstvom mentorice Justine Zupančič, Terezija Potočar, aktivistka borčevske organizacije iz Novega mesta ter članica Dolenjskega spominskega partizanskega bataljona, ki je bil tudi prisoten na prireditvi, MePZ DU Mirna in harmonikar Žan Trunkelj. Program je povezoval Brane Praznik.

B. P.**Pogorelec:**

Letos mineva 29 let od ustanovitve Društva za vzdrževanje partizanskih grobišč v Rogu. Ustanovili so ga že pokojni Jože Bučar in njegovi somišljeniki. Občnega zbora se je udeležilo več kot sto članov, med njimi tudi legenda partizanskega boja, general Lado Kocijan, in borec Gubčeve brigade, Tone Kralj. Letos je občni zbor potekal prav 4. julija, zato ni bilo naključje, da so ta dan v svojih govorih ali pozdravih omenjali tudi govorniki.

Delo društva je bilo v letu 2020 okrnjeno. Pozornost smo posvetili predvsem spomladanskemu in jesenskemu čiščenju. Obnovili smo kažipote in spomenik na Pogorelcu. »Veliko naših članov, tudi ustanovnih, danes ni več med nami, toda njihova zamisel o programu ostaja določena že vrsto let in uresničevali jo bomo tudi v prihodnje,« je v programu za leto 2021 povedal predsednik društva Alojz Puhan.

Sprejeli smo predlagani program dela za letos, ko bomo posebno pozornost posvetili čiščenju spomenikov in grobišč partizanskih bolnic Leseni kamen in Gornji Hrastrnik. Našo letno konferenco so pozdravili župan občine Dolenjske Toplice, podpredsednik Območnega odbora Zveze borcev za vrednote NOB Novo mesto in predsednik ZDVIS Janez Podražaj.

»4. julija pred 80 leti je CK KPJ sklenil začeti vstajo. V spomin na ta dogodek smo od leta 1956 do leta 1991 praznovali dan borca. Ti dogodki so bili usodni za slovenski narod. Vredni so spomina, še posebej na tiste, ki so žrtvovali svoje življenje za domovino. Prav tako si zaslužijo zahvalo in spoštovanje vsi udeleženci protifašističnega boja. Žal moram izraziti nezadovoljstvo nad ravnanjem današnje vladne koalicije, ki zanika narodnoosvobodilni boj in njegove pridobitve, ne dovoli udeležbe praporov ZB NOB in še nekaterih na državnih praznovanjih in prireditvah. Moti jo rdeča zvezda, simbol upora proti okupatorjem. Razne, tudi protikoronske, ukrepe zlorablajo kot izgovor za zmanjševanje ali celo ukinitve priznanj in z ustavo zagotovljenih pravic. Motimo jih borci NOB, žrtve vojnega nasilja v drugi svetovni vojni, vojni invalidi ter večina domoljubnih in veteranskih organizacij. Še vedno smo tu in ne bomo dovolili potvarjanja zgodovine. Tudi partizanska grobišča so neme priče naše krute preteklosti. Zanimarjen grob ali spominsko obeležje, mnogokrat tudi popackano in poškodovano, je sramota, ki je trenutno vladajočim celo všeč.«

Helena Miša Kulovec**Koper:**

Člani PVD Sever za Primorsko in Notranjsko smo se od 3. do 10. julija podali na spominski pohod Koper - Cerje - Triglav. Z glavnega kopskega pomola je z nami krenil tudi član Društva Sever severna Primorska. Prva dva dneva nas je pot vodila preko Škofij, Ospa, Beke, hriba Kokoška do Sežane, drugi dan

pa čez komenski Kras. 5. julija smo se pridružili pohodnikom Društva Sever severna Primorska in skupaj nadaljevali pohod proti Triglavu.

Pot nas je vodila skozi občine Miren - Kostanjevica, Šempeter - Vrtojba, Nova Gorica in Tolmin. Četrti dan smo prenočili na Planini Razor. Od tam se je začel tisti pravi pohodniški gorski svet. Pohod smo nadaljevali do koč pod Bogatinom, pri Triglavskih jezerih, na Doliču in kočje Planika. Vzpeli smo se na Triglav, ki smo ga dosegli 9. julija ob 11. uri. Sledili so spust do Kredarice in udeležba na proslavi ter vrnitev do kočje Planika. 10. julija smo se že

spustili v dolino do Rudnega polja, kjer smo se pohodniki udeležili sklepne proslave ob 35. spominskem pohodu na Triglav v počastitev na leto 1944, ko so partizanske patrulje na vrhu Triglava izobesile slovensko zastavo.

Člani PVD SEVER za Primorsko in Notranjsko se že od leta 1999 pod imenom Pohod Ankaran-Triglav udeležujemo spominskega pohoda na Triglav. Od leta 2019 se ta pohod imenuje Pohod veteranov policije Koper-Cerje-Triglav.

Franko Zadnik, foto: Gregor Lahajnar**Ples:**

V Polsnikov dol v naselju Ples v današnji občini Moravče so nemški vojaki 18. junija 1943 iz begunskega zopora pripeljali deset mož in jih ob drevesih ustrelili. Na mestu žalostnega dogodka je bil leta 1946 postavljen spomenik z imeni žrtev okupatorjevega nasilja.

Združenje borcev za vrednote NOB Moravče na tem mestu v okviru svojih dejavnosti vsakih nekaj let pripravi spominsko slovesnost. Letos so se člani združenja in drugi obiskovalci v lepem sončnem vremenu ponovno zbrali v Polsnikovem dolu.

Prireditve se je začela s poklonom slovenski himni, ki jo je zapel Kvartet Krt, katerega so obiskovalci na prireditvi slišali še v pesmih: Padel je, padel, mlad partizan, Počiva jezero v tihoti, Prečuden cvet je v grapi črni, Slovenski partizan in Domovina naša je svobodna. Matjaž Barlič je recital pesmi Karla Destovnika - Kajuha in Rudolfa Maistra. Člani združenja in svetnica Brigita Barlič so položili venec k spomeniku. Predsednik moravškega združenja Martin Rebolj pa je v govoru povedal, da se s takimi prireditvami spominjamo ljudi, ki so vedoč, da lahko izgubijo vse, tudi življenje, delali za partizanski odpor, in da so bili odpor proti nacifašizmu, obenem pa tudi socialni in kulturni boj nujni za obstoj slovenstva. Na tovrstnih srečanjih se spominjamo umrlih, ki smo jim lahko hvaležni, da živimo v svoji domovini, obenem pa spominske slovesnosti tudi opominjajo pred ponovnimi vojnami.

Slavnostna govornica prof. dr. Ljubica Jelušič, podpredsednica ZB NOB Slovenije, pa je navezala spomin tudi na današnji čas, ko je celo rdeča zvezda moteča in ko je štiriletna vojna proti tujim zavojevalcem odrinjena, kakor da nima pomena, čeprav je terjala številne žrtve slovenskega naroda in v svetu uživa spoštovanje in priznanje.

Vojka Rebolj, foto: Rajko Gostič**Postojna:**

2. julija so se v parku Društva upokojencev v Postojni po desetih mesecih vendarle spet srečali člani ZB NOB Postojna in njihovi gostje. Srečanje je bilo namenjeno praznovanju dneva borca, kar so zaznamovali s kulturnim programom, podelitvijo priznanj in druženjem ob plesni glasbi.

Udeležence proslave sta najprej pozdravila predsednica Krajevne organizacije ZB NOB Postojna Katja Vuga in podžupan občine Postojna Andrej Berginc. Slavnostni govornik na prireditvi je bil član predsedstva ZB NOB

Slovenije Martin Premk, ki je spregovoril o pomenu dneva borca. 4. julija 1941 se je v Beogradu sešel CK KPJ in pozval narode k oboroženemu odporu proti okupatorju in njegovim pomagačem. Ta dan je bil za praznik razglašen 26. junija 1956. Po slavnostnem govoru je Premk v imenu ZB NOB Slovenije podelil srebrni plaketi Ineldi Karbič za dolgoletno sodelovanje pri ohranjanju vrednot NOB in Matjažu Vilharju za dolgoletno skrb za spomenike NOB v občinah Pivka in Postojna. Priznanje ZB NOB Slovenije

praporščaku je predsednik ZB NOB Postojna Jerko Čehovin podelil Petru Žitku, prav tako tudi priznanja ZB NOB Postojna Stanku Markovčiču in Zdenku Katernu za dolgoletno sodelovanje pri ohranjanju vrednot narodnoosvobodilnega boja na lokalnem območju. V kulturnem programu so nastopili 13-letna flavtistka in pevka Karin Može Pavlin, recitatorki Marjana Centa in Dora Hrvatič in pevski zbor DU Postojna Burja. Prijetno druženje v večer pa je spremljal trio Tricikel.

Katja Vuga

Rudno polje:

Na Rudnem polju na Pokljuki je bila 10. julija sklepna slovesnost 35. spominskega pohoda na Triglav, ki so ga v počastitev partizanskih patrolj leta 1944 in na izobešanje slovenske zastave na vrhu Triglava leta 1991 organizirala domoljubna veteranska društva: Zveze veteranov vojne za Slovenijo, Zveze slovenskih častnikov, Policijsko veteransko društvo Sever in Zveza borcev za vrednote NOB Slovenije.

Manj kondicijsko pripravljene člani smo ostali na Rudnem polju in se sprehajali po bližnji okolici, bolj zdržljivi so se podali do Kredarice, zastava OZVVS Krško pa je tudi letos zaplapolala pri Aljaževem stolpu, kamor sta jo prinesla veterana Alojz Štampfelj in Stojan Kajba. Sklepne slovesnosti, ki je potekala na Rudnem polju, se je poleg pohodnikov udeležilo več sto veteranov in ljubiteljev gora iz vse Slovenije. Po slovesnosti smo krški veterani pokramljali še s prvim predsednikom samostojne Slovenije Milanom Kučanom, ki nam je namenil nekaj prijaznih in spodbudnih besed.

Slavnostni govornik je bil predsednik Zveze združenj borcev za vrednote NOB Slovenije Marijan Križman. Kot je povedala predsednica organizacijskega odbora spominskega pohoda Danijela Mandeljc, je namen prireditve prenašanje zgodovinskega vedenja in vrednot narodnoosvobodilnega boja, ki je postavil temelje poznejši osamosvojitvi, na mlajše generacije. »Z našo prireditvijo želimo obdržati vse to, kar smo si priborili med vojno in v kar smo verjeli leta 1991,« je poudarila. **OZVVS Krško**

Ptuj:

Vsako leto 8. avgusta se na Ptujskem spomnimo poslednjega boja Lackove čete v Mostju (8. avgust 1942), mučne smrti heroja Jožeta Lacka in njegovih sojetnikov v ptujskih zaporih ter vseh padlih in žrtev vojnega nasilja v drugi svetovni vojni. Združenje borcev za vrednote NOB Ptuj je na pobudo članov in članic Kluba brigadirjev Ptuj 8. avgust poimenovalo dan spoštovanja vrednot NOB na Ptujskem.

V spomin na te dogodke, 80. obletnico ustanovitve OF in 30-letnico samostojnosti Republike Slovenije smo v sodelovanju z Mestno občino Ptuj 7. avgusta pripravili slovesnost pred nekdanjimi zaporji (upravno zgradbo Pokrajinskega muzeja) v Prešernovi ulici. Slavnostni govornik je bil Marijan Križman, predsednik ZB za vrednote NOB Slovenije. Sodelovali so tudi praporščaki veteranskih organizacij (KoDVOV) in Kluba brigadirjev.

Kulturni program pod vodstvom Branke Bezeljak so pripravili združeni moški pevski zbori pod vodstvom Gregorja Lačna - KUD Rogoznica, TALUM Kidričevo in Komorni moški zbor Ptuj, pevca Karmen Ivančič in Primož Vidovič, recitatorji Teatra III in KUD Vitomarci: Valerija Ilešič Toš, Milan Černel, Eva Zala Majcenovič in Kaja Čelan. Prireditev je vodila Nevenka Dobljekar.

Ob napadu na Jugoslavijo 6. aprila 1941 in razkosanju slovenskega ozemlja ter razpadu kraljeve vojske se je na Ptujskem tako kot po vsej Štajerski začel izjemen pritisk na civilno prebivalstvo tudi s pomočjo Kulturbunda: prisilna mobilizacija in vključevanje mladih v organizacijo nemške mladine, aretacije političnih aktivistov, izseljevanje zavednih družin, deportacije v taborišča ... Kljub temu se je začel upor in pod vodstvom predvojnih komunistov so na Ptujskem nastajale postojanke OF v Slovenskih gorah in Halozah, ena od njih tudi v mestu na Ljutomerski cesti. Do poletja leta 1941 je nemškimi okupatorji s pomočjo izdajalcev uspelo razbiti postojanke in pobiti kar 23 aktivistov OF. Z množičnimi aretacijami in streljanjem talcev ter izgonom zavednih slovenskih družin so skoraj onemogočili upor. V začetku leta 1942 je bila ustanovljena partizanska Slovenskogoriška četa, katere borci so tragično padli 8. avgusta v Mostju. Že leta 1941 so Nemci zasedli grad Borl in v njem ustanovili prehodno zbirno taborišče za zavedne Slovence, ki so bili določeni za izselitev iz Spodnje Štajerske. Delovalo je do marca 1943.

(Povzeto po razstavnem katalogu I. Mavrič PMPO 1995, Domovina naša je svobodna)

Branka Bezeljak, foto: Martin Ozmeč

Sostro:

V četrti skupnosti Sostro smo letos zaznamovali pomembno obletnico: 80 let ustanovitve prve slovenske partizanske čete, Molniške čete. Ustanovljena je bila 13. julija 1941. Hkrati je ta dan tudi krajevni praznik ČS Sostro, ki podpira izvedbo praznika in sodeluje pri njej.

Organizatorja proslave, ki je bila 10. julija pri spomeniku Molniške čete ob Brunarici Zadvor, sta bila: ZB Moste - Polje in KO ZB Zadvor - Sostro. Prvič, odkar slavimo krajevni praznik, smo povabili praporščake vseh društev (od zvalo se je šest društev), ki so se v slavnostnem prihodu pridružili petim praporom našega združenja in praporu Policijskega veteranskega društva Sever.

Vsi prisotni smo bili navdušeni nad nastopom Papiriškega pihalnega orkestra Vevče. Navdušila je tudi recitatorka pesmi Mateja Bora Barbara Jozelj ob spremljavi harmonikašice Neje Štrubelj. Kako lepo so zadonele partizanske pesmi v gozdovih, kjer se je pred 80 leti zbralo 13 pogumnih mož in se odločilo braniti domovino!

Proslavo je povezovala predsednica KO ZB Zadvor - Sostro Mija Kocjančič. Goste je pozdravila predsednica ZB Moste - Polje Branka Kastelic in se spomnila vseh pomembnih letošnjih obletnic. Vse udeležence pozdravil tudi poslanec DZ RS Janez Moškrič, ki je bil 16 let predsednik ČS Sostro in je ves čas deloval v prid povezovanja in strpnosti med različni mislečimi. Poudaril je boj za neodvisno Slovenijo skozi več rodov Slovencev.

Predsednica ČS Sostro je zastopala Maruša Babnik, mestna in četrtina svetnica SDS in urednica lokalnega glasila Sostrčan. Slavnostni govornik je bil generalni sekretar ZB NOB Slovenije Aljaž Verhovnik. Povzel je zgodovinsko dogajanje pred drugo svetovno vojno in razmere, ki so privedle do tako zgodnjega upora, ki je uspel predvsem zaradi široke podpore prebivalstva. Govor je požel številne pohvale.

Na nastanek partizanske čete in prvih odredov na območju Molnika in Pugleda nas danes spominjajo številni spomeniki (18 na območju KO ZB Zadvor - Sostro) in nazivi ulic (Cesta 13. julija, Cesta II. grupe odredov, Ulica Molniške čete). Še posebno ponosni smo na veličasten spomenik Molniške čete in vseh žrtev in padlih v narodnoosvobodilnem boju.

Ob obletnici smo gostom ponudili novo brošuro o Molniški četi in priložnostne magnetne ploščice, urednica Sostrčana pa je razdelila večje število glasila, v katerem je bil obširen zapis o vseh naših letošnjih dejavnostih (predvsem na Spominskem območju Pugled). Delegacija Zveze borcev je položila venec na spomenik, delegacija Mestnega odbora Levica pa cvetje. Ob upoštevanju omejitev NIJZ se je zbralo okoli 150 ljudi.

Mija Marija Kocjančič

Štore:

Na slovesnosti ob 80. obletnici ustanovitve 1. celjske partizanske čete, ki je bila ustanovljena 20. julija 1941 pri takratni Mulejevi domačiji na Javniku nad Štorami, smo se ji člani domoljubnih organizacij iz Štor, Celja in Laškega poklonili 20. julija. V bližini hiše je občina Štore postavila lep granitni spomenik s spominsko ploščo, na kateri je verz partizanskega pesnika Mateja Bora:

»Svoboda je prečudovit sad,
ki ti ne pade v roke sam z drevesa.

V vrhove strme, ki vihar jih stresa,
sam moraš ponj, če rad ali nerad.«

In kakšno zanimivo naključje: pred drugo svetovno vojno je Matej Bor nekaj časa živel prav v železarskih Štorah.

Na slovesnosti smo se spomnili tudi 80-letnice dneva borca, ki smo ga nekoč praznovali 4. julija. Na ta dan pred 80 leti se je v Beogradu sestal CK KPJ in pozval k splošni ljudski vstaji. Praznik je bil uveden 26. junija 1956 in ukinjen leta 1991. Štorovčani smo ga redno in množično praznovali na Svetini nad Štorami, pri Vrnčevem - lovskem domu.

22. julija pa smo v takratni skupni domovini Jugoslaviji praznovali dan vstaje slovenskega naroda. Ljudska skupščina LRS je leta 1951 razglasila 22. julij za državni praznik in dela prost dan z obrazložitvijo: »22. julija 1941 so se začele na slovenski zemlji prve organizirane partizanske akcije proti fašističnemu okupatorju, ki pomenijo začetek vseljanske revolucije in množičnega oboroženega boja za osvoboditev slovenskega naroda.« Tudi ta praznik je bil leta 1991 ukinjen. Zakaj že?

To so neizpodbitna zgodovinska dejstva, ki jih ne smemo pozabiti in prezreti, še manj spreobračati in prirejati za politične spletke in volilne glasove. Tega dejstva se moramo globoko zavedati. V Štorah imamo kar precej partizanskih grobov. S pomočjo občine jih kar najbolje vzdržujemo in ohranjamo, tudi za svoje zanamce. Na vrednote NOB ne smemo pozabiti. V Štorah se člani ZB za vrednote NOB, člani častniške in veteranske organi-

zacije tega neizpodbitnega dejstva močno zavedamo. Spominski dnevi so namreč obračun za nazaj, namenjeni pa so tudi pogledu naprej. **Srečko Križanec**

Tišina:

Zveza borcev za vrednote NOB Občine Tišina je ob okrnjeni udeležbi zaradi epidemije ob krajšem nagovoru predsednika Viktorja Vrečiča in tajnice Nade Mladenovič počastila spomin na »po madžarskih orožnikih pobitih osem nedolžnih ljudi« v črnskih mejah 31. marca 1941.

Spominske slovesnosti se je udeležila tudi delegacija Ruske federacije, ki sta jo sestavljala vojaški ataše, polkovnik Aleksander Maljišev, in njegov namestnik Sergej Lemešev. Položila sta venec in izrazila zahvalo za skrb pri ohranjanju spomina na težke dni druge svetovne vojne.

Mrtvi so le tisti, ki

se jih ne spominjamo!

Tako je v svoj družinski dnevnik zapisala mlada Judinja Trude Reinach. Temu zapisu zvesto sledi Zveza borcev za vrednote NOB občine Tišina.

F. Gomboc

Ljubljana:

V julijski številki smo na strani 7 (levo zgoraj) v rubriki V sliki in besedi objavili zapis o poklonu narodnemu heroju Tonetu Tomšiču ob 79. obletnici smrti v Gramozni jami v Ljubljani avtorice Mete Verbič. Ker je prišlo do zamenjave fotografije (objavili smo lansko), tokrat objavljamo fotografijo z letošnje spominske slovesnosti. Prizadetim se opravičujemo.

Foto: Stanka Križaj

Ljubljana:

V majski številki Svobodne besede smo na strani 10 v rubriki V Sliki in besedi objavili fotografijo spominskega obeležja pri viški gimnaziji iz arhiva namesto fotografije, ki jo je poslala naša dopisnica Zdenka Pertovt. Do zamenjav slik, sicer redko, pride predvsem zato, ker niso označene, nekateri pa pošiljate članke in fotografije posebej in kaj hitro lahko pride do kakšne napake. Avtorici članka se opravičujemo in objavljamo pravo fotografijo.

Gorišnica, Cirkovci, Ptuj:

Spominska obeležja NOB na Ptujskem pričajo, kako okrutno so se tik pred koncem vojne leta 1945 nemške okupatorske enote s pomočjo domačih izdajalcev znesle nad partizanskimi borci, aktivisti in kurirji. Številni borci partizanske jugoslovanske armade so na našem območju padli v bojih z umikajočimi se oddelki nemške vojske.

8. avgusta smo obiskali spomenik na pokopališču v Gorišnici (v sodelovanju z občino Gorišnica), spomenik na pokopališču v Cirkovcah (na sliki), v Majšperku spomenik borcem NOB v križišču (sprejela nas je županja Majšperka Darinka Fakin) in spominsko obeležje Jelovice. V občini Videm smo obiskali Sela, kjer v gozdu nad vasjo stoji spominsko obeležje padlim borcem Haloškega voda. V boju z orožniki in policisti je padlo osem partizanov

V SLIKI IN BESEDI

in dva ruska oficirja. Območje je skoraj nedostopno. Na Potrčevi cesti Ptuj je na obnovljeni hiši ohranjena spominska plošča ustanoviteljem celice OF Ptuj. V Mostju smo se ustavili na prizorišču poslednjega boja Lackove čete, kjer se nam je pridružil podžupan občine Dornava Marjan Hrga. Nato smo skupaj v Bratislavcih položili cvetje k spomeniku na mestu, kjer je 9. februarja 1945 padlo sedem partizanov in sodelavcev OF: Mimica Legvat - Nataša, Konrad Petrovič - Jürek, Sonja Fajs - Majda, Marija Gašparič - Dragica, Andrej Jurkovič, Franc Golob ter Vilko Vresk. Na Polenškaku smo si ogledali shranjene spominske plošče, ki so jih odstranili ob gradnji novega gasilskega doma.

Pot smo končali v Markovcih pri spomeniku padlim in žrtvam na pokopališču. V sodelovanju in s podporo občine Markovci smo položili cvetje k vzorno urejenemu spomeniku. Pridružil se nam je podžupan Franc Kostanjevec.

Branka Bezeljak, foto: Martin Ozmek

Dravograd:

Številni člani ZB, občani in krajani Ojstrice z zaselki so se 19. junija udeležili spominske komemoracije na kraju enega najhujših spopadov Lackovega odreda, na območju med Junčkom in Bogatcem na pobočju Koroškega Košenjaka. O usodnem dnevu Lackovega odreda tistega 3. marca 1945 je zbranim govoril Edo Naglič, predsednik Krajevnega odbora ZB za vrednote NOB Dravograd.

Lackov odred je med letoma 1944 in 1945 deloval na območju Kobanskega in v začetku marca leta 1945 so njegovi borci prišli tudi do Junčka in Bogatca, osamljenih kmetij na vzhodnem delu Ojstrice nad Dravogradom. 3. marca 1945 je okupator kar dvakrat napadel. Prvi napad so lackovci uspešno odbili in v tem boju smrtno ranili šefa dravograjskega gestapa, zloglasnega vojnega zločinca Platzla. Žal pa so se lackovci prehitro veselili zmage in niso pričakovali, da se bodo Nemci tega dne vrnili. Zvečer je sledil sovražnikov drugi napad z večjo silo in z druge strani. Nemci so uspeli s taktiko presenečenja. Vnel se je hud boj, ki je prisilil borce Lackovega odreda k umiku po globokem snegu in brisanem prostoru. Pogumnemu bataljonskemu obveščevalcu Kijevu je z mitraljezom uspelo nekaj časa zadrževati pobesnele Nemce in tako je večini soborcev omogočil varen umik. To je bil eden najbolj tragičnih bojev Lackovega odreda. Padlo je 16 partizanov, med njimi dve partizanki.

»Ponosni Košenjak je bil nema priča tragedije ob svojem vznožju in nas ves čas opominja, naj ne pozabimo na ceno priborjene svobode. 80 let po koncu druge svetovne vojne je le že čas, da govorimo o dejstvih – povsem jasno je, kdo se je bojeval na strani okupatorja in kdo se je bojeval proti okupatorju in kdo skupaj z okupatorjem proti lastnemu narodu,« je Edo Naglič sklenil svoje misli v govoru zbranim na slovesni komemoraciji.

Vlado Mrzel

Kamnik:

V lepem sobotnem popoldnevu smo se ob spominskem obeležju ob Titanovi brvi na Perovem poklonili spominu na dogodke, ki so se na tem koncu Kamnika zvrstili 27. julija 1941. Iz zasede sta bila ubita Dominik Miklavčič in Anton Mlakar, ki se ju Kamničani kot prvih žrtev druge svetovne vojne na Kamniškem vsako leto spominimo s proslavo.

Prisotne in praporščake je pozdravil povezovalac in recitator Goran Peršin. Pozdrav sta prisotnim namenila tudi podžupan občine Kamnik Bogdan Pogarčar in Dušan Božičnik, predsednik ZB NOB Kamnika. Venec k spomeniku so položili Emil Grzinčič, predsednik KO Kamnik, poslanec DZ Marjan Šarec in Dušan Božičnik.

Na zgodovinskem sestanku pred Orešnikovo opekarno v gozdu med Volčjim potokom in Kratno 25. julija 1941 je Vojno-revolucionarni komite sklenil, da se oborožena vstaja začne 27. julija 1941 opolnoči. Kamniška skupina je dobila nalogo, da 27. julija 1941 ponoči zažge vojaško skladišče bencina na Zapricah, minira Smodnišnico, pretrga telefonske zveze s Kranjem, blokira vse ceste, ki povezujejo kamniško okrožje, poruši mostove čez Kamniško Bistrico na Perovem in napade še nekatere vojaške objekte v Kamniku. Akcija kamniške bojne skupine zaradi izdaje ni povsem uspela. Nemci so ob vseh pomembnejših objektih postavili straže, tudi pri brvi, ki na Perovem vodi čez Kamniško Bistrico proti Kratni, kjer je bilo dogovorjeno zborna mesto kamniške in dupliške bojne skupine po izvedenih akcijah. Kamniška bojna skupina je pri perovski brvi čez Kamniško Bistrico padla v zasedo.

Slavnostni govornik je bil poslanec Državnega zbora Marjan Šarec, ki je dogodke iz sedanjosti povezal s preteklostjo. Kamniška vstaja se je začela z akcijo, ki je spodletela zaradi izdaje, in to je že nakazalo potek druge svetovne vojne na Slovenskem. Ne glede na to so se partizanke in partizani pogumno zbrali v čete, bataljone in tudi divizije in tako osvobodili Slove-

nijo. Kamnik z okolico, zlasti Tuhinjsko dolino, je dal premnoga življenja za to, da danes živimo v svobodi. Brez narodnoosvobodilnega boja ne bi bilo možnosti za osamosvojitve Slovenije

V letu, ki je mimo, se je zgodilo več žalostnih dogodkov. Odšli so naš dolgoletni predsednik Matevž Košir, prvoborec Franc Hribar - Lovro ter naš prijatelj in komandant Franc Sever - Franta. Ob tem pa smo lahko zadovoljni, ker se nam pridružuje vse več somišljenikov, ki jim ni vseeno, kaj se dogaja v naši državi.

Dušan Božičnik

Tolmin:

V Tolminu v Brunovem drevoredu stoji spomenik, posvečen padlim partizanoma Brunu Morettiju in Albinu Rejcu. Že zbledela črka, napisane na spomeniku, so klicale po obnovi. V začetku avgusta je bil napis obnovljen in zdaj lahko mimoidoči spet vidijo, kaj je bilo ob odkritju napisano na njem: »Postoj popotnik in zamisli se v žrtve za svobodo. Tu sta padla 24. januarja 1944 partizana Bruno Moretti in Albin Rejec.«

Ta partizana sta bila člana mladinske protifašistične organizacije. V okviru naloge, da bi 22 italijanskih vojakov, ki so hoteli prestopiti k partizanom, spravili iz Tolmina, so mladinci Mirko Fili, Viktor Manfreda, Joško Batistič, Ivan Fili, Bruno Moretti in Albin Rejec začeli akcijo. Ko so v današnjem Brunovem drevoredu (poimenovanem po partizanu Brunu Morettiju) čakali na vojake, so padli v nemško-italijansko zasedo, bili so namreč izdani. Partizana Bruno Moretti in Albin Rejec sta izdajstvo plačala z življenjem. Viktor Manfreda je pobežnil, druge so Nemci ujeli, obsodili, jih v Gorici zaprli in potem odpeljali na prisilno delo v Nemčiji.

Ob obnovitvenih delih so se ljudje ob obeležju ustavljali, izražali pohvale in mnenja, da bi za spominska obeležja, ki jih načenja zob časa, morale občine bolj poskrbeti ter da skrb ne more sloneti zgolj na Združenju borcev za vrednote NOB, ki za to nima sredstev.

Obeležje je avtor članka prostovoljno obnovil.

Vojo Hobič

Travna gora:

V počastitev spomina na Ribniško četo so se ob spominski plošči pri Domu na Travnici postrojili enota garde Slovenske vojske in praporščaki krajevnih organizacij ZB za vrednote NOB ter veteranskih združenj. Član predsedstva ZB za vrednote NOB Slovenije Milan Gorjanc, predsednik združenja borcev za vrednote NOB Ribnica Danilo Divjak, župan Občine Sodražica Blaž Milavec in predstavniki veleposlaništva Ruske federacije so položili vence. Proslave so se udeležili člana Predsedstva ZB za vrednote NOB Slo-

venije Jože Oberstar in Milan Gorjanc, člani ZB za vrednote NOB iz Ribnice, Sodražice in Velikih Lašč ter člana organizacije TIGR.

Ribniška četa je bila ustanovljena pod Suhim vrhom na Travnici 12. julija 1941 in je bila tako ena prvih odporniških čet na ozemlju tedanje Slovenije. Četo je sestavljalo 12 domačinov, z njimi so bili tudi trije člani TIGR-a, ki so pred fašističnim nasiljem prebežali s Primorskega. Četa je številčno rasla in v začetku septembra štela že 27 moških iz Ribnice, Sodražice, Dolenje vasi, Stare Cerkve in Kočevja. Ker je bila oborožitev na začetku slaba, dobili so jo od aktivistov na terenu, se je Anton Majnik odločil, da četo oboroži še z orožjem organizacije TIGR, ki je bilo skrito v kleti Posojilnice v Ribnici. Četa je delovala do oktobra 1941, nato pa so se njeni borci s Travnice prebili v dolino in se umaknili v ilegalo. Spomladi 1942 so se vključili v novonastale enote na Dolenjskem in Notranjskem.

V udarnem govoru je slavnostni govornik Milan Gorjanc orisal nastajanje oboroženih partizanskih enot na Slovenskem in poudaril pomen Ribniške čete za utrjevanje narodne zavesti pri Slovencih in podžiganje upora proti okupatorju. Udeležence prireditve je pozdravil tudi župan Blaž Milavec. V kulturnem programu so nastopili MPZ Svoboda iz Kočevja, učenki Osnovne šole Ribnica in recitatorke iz Grčaric in Sodražice.

Ob koncu prireditve je predsednik ribniškega združenja borcev Danilo Divjak podelil priznanje Ribniške čete domačinu Miranu Štupici in Teu Bizjaku za obnovo črk na partizanskih spomenikih in vpis partizanskih obeležij v Geopedijo. Priznanje je dobil tudi župan Blaž Milavec za moralno in materialno podporo, ki jo daje KO ZB za vrednote NOB Sodražica. Jože Oberstar je podelil srebrno plaketo ZB NOB Slovenije Pavlini Pihler iz Sodražice in Franciju Zajcu iz Ribnice za vsestransko delo v organizaciji ZB. Priznanje za najbolj aktivno območno skupnost je dobila Krajevna organizacija ZB NOB Ribnica.

Ana Modic, foto: Marko Burger

Veliki Lipovec:

V Velikem Lipovcu je bil pred 78 leti, natančneje 13. julija 1943, ustanovni zbor XV. udarne slovenske partizanske divizije. To je bil poseben dogodek tudi zato, ker je od šestih slovenskih partizanskih divizij samo XV. divizija imela slovesni ustanovni zbor. Ob ustanovitvi so bile v sestavi divizije tri brigade, v katerih je bilo 1616 borcev in bork. Na svoji bojni poti je divizija izvedla 139 napadalnih operacij, 53 bojev v blokadah, 46 manevrskih bojev in 77 obrambnih bojev. V 671 dneh delovanja je bila 304 dni v neposrednih bojih s sovražniki. Od njene ustanovitve do konca vojne je padlo približno 1720 njenih bork in borcev in med njimi pripadniki je bilo približno 3000 ranjenih.

Nekaj mesecev pred ustanovitvijo XV. divizije, natančneje 12. marca 1943, je v Velikem Lipovcu za svobodno domovino žrtvoval življenje Dušan Jereb - Štefan, ki je bil 21. julija 1953 razglašen za narodnega heroja. V Velikem Lipovcu nanj spominja leta 1974 postavljeno obeležje.

24. julija 2021 smo se v Občinski organizaciji borcev za vrednote NOB Žužemberk spomnili tako ustanovitve divizije kakor Dušana Jereba - Štefana. Slovesnost se je začela pri obeležju sredi vasi, kjer je nekaj besed o življenjski poti narodnega heroja povedal predsednik Pokrajinskega sveta ZB za vrednote NOB za Dolenjsko in Belo krajino Borut Likar, skupaj s podpredsednico Združenja borcev za vrednote NOB Novo mesto Jožico Jožef Beg pa sta k spominski plošči položila še venec.

Slovesnost se je nadaljevala pri spomeniku, posvečenem ustanovitvi XV. divizije, kjer je poleg slavnostnega govornika Boruta Likarja zbrane pozdravil Jože Papež, župan občine Žužemberk, in izrazil zadovoljstvo nad zavestnostjo OO ZB Žužemberk za ohranjanje vrednot NOB in kulturne dediščine v tej občini. Venec k spomeniku sta položila upokojeni general Lado Kocjan, ki je tudi borec XV. divizije, in Borut Likar. Slovesnost so ob prisotnosti praporščakov in članov 1. spominskega dolenjskega partizanskega bataljona s kulturnim programom obogatile pevke OO ZB NOB Žužemberk in recitatorke iz vrst spominske čete.

Darko Pucelj

Ljubljana:

Za nami je prireditev spominskega dneva Četrtna skupnost (ČS) Rožnik, ki je bila 22. julija. Ob tej priložnosti smo položili vence k spomeniku padlim za svobodo v bližini gostilne Žabar in na viškem pokopališču, kjer so pokopane žrtve fašističnega pokola na Brdu.

Vence so položili predsedniki KO ZB Vič - Rožnik, KO ZB Vrhovci - Brdo - Kozarje in KO ZB Rožna dolina. Prireditve se je nadaljevala na športnem igrišču Osnovne šole Vič v Ljubljani. ČS Rožnik je za svoj spominski dan določila 23. julij, saj je tistega dne leta 1942 fašistični okupator požgal hiše na Vrhovcih in Brdu, ropal domove ter moral domačine. Prireditve se je udeležilo približno 250 krajanov ČS Rožnik, vabljenih gostov in krajanov iz drugih predelov Ljubljane.

Prireditve so se udeležili tudi Julijana Žibert, predsednica Mestnega odbora ZB Ljubljana in članica predsedstva ZB NOB Slovenije, dr. Martin Premk, član predsedstva ZB NOB Slovenije, Živa Vidmar, članica predsedstva ZB NOB Slovenije in svetnica ČS Rožnik, Milan Richter, predsednik Združenja borcev za vrednote NOB Ljubljana Vič - Rudnik, Urban Ocvirk, v. d. predsednika Društva Slovenija Rusija, Stanka Repovž, predsednica KO ZB Vrhovci - Brdo - Kozarje, Igor Krevl, predsednik KO ZB Rožna dolina, Zdenka Pertovt, predsednica KO ZB Malči Belič, Slavko Suhadolc, predsednik KO ZB Dobrova, in predstavniki sosednjih KO ZB. Potekal je tudi bogat kultur-

ni program v skladu z motom spominskega dneva »Kultura nas povezuje«. Ob tej priložnosti se želimo posebej zahvaliti Sašu Vlahu, ravnatelju Osnovne šole Vič, in hišniku Francu Korotaju za zelo lepe posnetke celotne prireditve. Zahvala gre tudi praporščakom (Miranu Štupici, Bojanu Vidmarju, Jožetu Simoniču, Antonu Vidicu) za profesionalnost pri polaganju vencev in redarski službi (Alešu Bagiču, Petru Žitku, Tonetu Vidicu, Bojanu Vidmarju in Zdravku Kostelu), ki so opravili zahtevno delo varovanja in druga dela, ter tovarišu Antonu Ipavcu, ki je bil gonilna sila pri pripravi tako zahtevne prireditve.

Nekaj utrinkov (Primož Sark): <http://primozs.ihostfull.com/Promenadni%20koncert/>

Mag. Muharem Husić

Vodiška planina, Dražgoše:

Na Vodiški planini in v Dražgošah smo dan posvetili spominu na Cankarjev bataljon. Bataljon je bila vojaška formacija NOV oziroma partizanskih enot v času druge svetovne vojne v Sloveniji. Ustanovljen je bil 5. avgusta 1941

na Jelovici. Sestavljen je bil iz dveh čet, Jeseniške in Jelovške. Prva se je imenovala tudi Cankarjeva in je bila sestavljena 28. junija, druga pa tudi četa Ilije Gregoriča, ustanovili so jo 29. julija 1941. Cankarjev bataljon je ustanovil Stane Žagar, član glavnega poveljstva slovenskih partizanskih čet in član Komunistične partije Slovenije (KPS). Za poveljnika je KPS imenovala znanega španskega borca Jožeta Gregorčiča, za političnega komisarja pa Ivana Bertonclja. Cankarjev bataljon je ob nastanku štel 120 mož, vendar se je nekaj mesecev po nastanku precej zmanjšal, nato pa povečal. Decembra 1941 je štel 70 mož. Bataljon je 12. decembra 1941 v Rovtah na Gorenjskem iz zasede napadel in skoraj v celoti uničil nemško policijsko patroljo, ki je štela 52 mož. Ubili so 45 nemških policistov. Decembra je bataljon mobiliziral več kot 400 moških iz okolice Jesenic, Bohinja in Poljanske doline.

V zvezi z decembrskimi boji velja omeniti še spopad v Poljanah na božični dan, ko so partizani hoteli preprečiti preseljevanje domačinov, in pa bo

na Pasji ravni 27. decembra 1941, kjer je bataljon napadlo približno 1500 Nemcev. Po celodnevni bitki se je bataljon iz obkrožitve prethotapil proti Selški dolini in naprej v Dražgoše.

Po teh dogodkih se je število borcev bataljona zmanjšalo na nekaj več kot 200. V treh dneh bojev v vasi Dražgoše in njeni okolici (dražgoška bitka) je bilo med 9. in 11. januarjem 1942 v vasi Dražgoše in zatem na Mošenjski planini ubitih 21 borcev od 240, enajst pa je bilo ranjenih. Pred nemškimi policijskimi in vojaškimi enotami se je bataljon umaknil na zasnežena pobočja Jelovice in se razdelil.

Franc Štibernik

Pokljuka:

Kar 48 članov Zdrženja borcev za vrednote NOB Črnuče se nas je v prelepelem poletnem jutru 10. julija zbralo na Črnučah in se z avtobusom odpravilo na Rudno polje na Pokljuki, kjer je potekala sklepna prireditve jubilejnega 35. spominskega pohoda na Triglav v počastitev partizanskih patrolj leta 1944 in izobesitve slovenske zastave na vrhu Triglava leta 1991. Ker je ta prireditev lani odpadla zaradi epidemije, nas je toliko bolj veselilo, da se tega dogodka lahko udeležimo letos.

Prireditve so pripravili Zveza veteranov vojne za Slovenijo, Zdrženje Sever, Zdrženje borcev za vrednote NOB Radovljica in Zveza slovenskih častnikov. Jubilejnega pohoda na Triglav se je udeležilo približno 400 pohodnikov iz številnih slovenskih krajev. Ko so se to sobotno dopoldne utrjeni vrnili na Rudno polje, smo jih vsi udeleženci proslave navdušeno pozdravljali in jim čestitali za opravljeni pohod, še posebej praporščakom s prapori iz številnih organizacij.

Slavnostni govornik na prireditvi je bil predsednik Zveze združenj borcev za vrednote NOB Slovenije Marjan Križman, sodelovali so tudi Partizanski pevski zbor, Orkester Slovenske vojske in Darko Nikolovski, slovenski raper in aktivist, s svojimi udarnimi pesmimi.

Zadovoljni, da je prireditev tako lepo uspela, smo se v upanju na udeležbo prihodnje leto vrnili domov.

Marija Plazar, foto: Bogomir Troha

Veliki Podljuben:

V bližini domačije Šmajdek na Velikem Podljubnu je 10. julija 1943 v kratkem spopadu z večjo skupino italijanski okupatorjev, okrepljeno z domačimi izdajalci, padel partizan Franc Šali, prvoborec iz Vavte vasi.

Njemu in vsem, ki so zapisani na osamljenem spomeniku, se vsako leto spoštljivo priklonimo in obudimo spomine na tiste herojske čase, čase odrekovanja, nenehne boja in končne veličastne zmage naših partizanov.

Krajevno Zdrženje borcev Birčna vas in Zdrženje borcev za vrednote NOB Straža sta tudi letos pripravila in izvedla usklajena pohoda iz Birčne vasi in Straže. Člani in prijatelji iz ZB Novo mesto (Uršna sela, Dolenjske Toplice in Podgrad) pa so se pohoda udeležili posamično. Zbralo se nas je ne-

kaj več kot 70. Prislunhili smo kratkemu, a pestremu programu in govorniku Urošu Dularju, ki je na kratko opisal dogodek in se dotaknil današnjega dne.

Sin padlega prvoborca Franci Šali, pesnik in vsestranski umetnik, pa je bil vidno ganjen nad izborom njegovih pesmi, ki so jih recitatorji lepo podali hvaležnim udeležencem. Tudi sam je povedal nekaj aktualnih resnic in poudaril pomen vrednot narodnoosvobodilnega boja. Predsednik krajevnega Zdrženja borcev Bogdan Mali, gonilna sila te in še kakšne podobne slovesnosti, pa nas je povabil tudi na srečanje prihodnje leto.

Branko Đukić

Kotlje:

Krajevna organizacija za vrednote NOB Kotlje je 20. junija na Rimskem vrelcu v Kotljah pripravila spominsko slovesnost ob praznovanju 80. obletnice ustanovitve Osvobodilne fronte in v počastitev spomina na žrtve na-

cističnega nasilja. V krajšem kulturnem programu se je z bogatim naborom partizanskih melodij predstavil Harmonikarski orkester Kulturnega društva Prežihov Voranc Ravne na Koroškem.

Govornica Ema Peruš je spregovorila o dolgoletnem ponemčevanju Koroške, ki se je še močneje razmahnilo po okupaciji. Na zadnjo oktobrsko nedeljo leta 1943 so borci Prvega koroškega bataljona za en dan osvobodili Kotlje. Nacistično maščevanje je postalo še bolj krvavo. V gestapovski postojanki na Rimskem vrelcu so fašisti mučili in zverinsko pokončili številne domoljube – Rožankovega Anza so križali z glavo navzdol, ubili so Rožankovega Zepa, Avgusta Kotnika, Apohalovo Mico in neznane talce. Govornica je še posebej opozorila na nevarnost fašizma, ki še vedno vznika, a se ga marsikdaj sploh ne zavedamo in ne vidimo. Venec k spomeniku žrtvam sta položila 90-letni borec Beno Kotnik in podpredsednik združenja Zveze veteranov vojne za Slovenijo Mežiške doline Zdravko Moličnik.

Stavbo nekdanjega hotela Rimski vrelc, v kateri je bila med vojno nemška postojanka, so nedavno porušili in z obnovo se ji obeta svetlejša prihodnost. Slovesnost se je končala v prijetnem razpoloženju številnih udeležencev ter z željo predsednika KO ZB Kotlje Ivana Krebsa, da bi se epidemično stanje čim prej umirilo in bi se spet lahko pogosteje srečevali v prijaznejših razmerah.

KO za vrednote NOB Kotlje

Cvibelj:

V Sloveniji je registriranih približno 35.000 poklicnih voznikov in 7500 avtomehanikov, ki jim je posvečen 13. julij kot dan šoferjev in avtomehanikov. Na ta dan leta 1943 so motorizirane enote štaba 4. slovenske narodnoosvobodilne udarne brigade Ljuba Šercerja v sodelovanju s 1., 2., 3. in 4. brigado vdrle v središče Žužemberka. V spopadu, ki je trajal od zgodnjih jutranjih ur do poznega večera, je bil Žužemberk osvobojen.

Leto za letom se skupaj s predstavniki Zdrženja šoferjev in avtomehanikov Slovenije, občine Žužemberk in OO ZB NOB Žužemberk srečujemo pri spomeniku na Cvibljju, ki nas povezuje pri ohranjanju spominov na dogodke iz narodnoosvobodilnega boja. Ob tem je treba poudariti zgodovinsko povezanost med občino in združenjem. Praznik šoferjev in avtomehanikov je tudi del slovesnosti ob prazniku občine Žužemberk. Kako pomemben je ta dan, razkrije dejstvo, da je bil 13. julij nekoč tudi praznik krajevne skupnosti Žužemberk.

Prisotne sta v nagovoru pozdravila Jože Papež, župan občine Žužemberk, in Aleš Kocjančič, predsednik ZŠAM Slovenije. Delegacija združenja je k spomeniku položila venec, prisotni pa so se z minuto molka spomnili vseh padlih in umrlih med drugo svetovno vojno. V kratkem kulturnem programu so sodelovale domače pevke in recitatorji.

Članom Zdrženja šoferjev in avtomehanikov Slovenije se je treba še posebej zahvaliti, ker na prvi šolski dan vedno poskrbijo za varno pot naših prvošolčkov v šolo.

Darko Pucelj

Pokljuka:

Zveza veteranov vojne za Slovenijo, Zdrženje Sever, Zdrženje borcev za vrednote NOB Radovljica in Zveza slovenskih častnikov so letos pripravili jubilejni 35. spominski pohod na Triglav, ki so ga lani zaradi epidemije predstavili. V počastitev partizanskih patrolj in izobesanja slovenske zastave se je proti Triglavu odpravilo približno 400 pohodnikov.

Na Rudnem polju na Pokljuki je tako 10. julija potekala sklepna prireditev. Prireditve se je udeležila tudi edina še živeča partizanka, ki je bila leta 1944 v skupini, ki je nesla zastavo na Triglav, Angela Vidic - Vlasta. Sklepne slovesnosti se je poleg pohodnikov udeležilo več sto veteranov in ljubiteljev gora iz vse Slovenije. Pohodi so potekali iz Kopa, s Cerja na Goriškem

in iz drugih tradicionalnih smeri ter z Rudnega polja. Pot z Rudnega polja je vodila nad Velim poljem mimo Vodnikovega doma in preko Planike na vrh Triglava, kjer je bila krajša kulturna slovesnost. Nato so udeleženci sestopili k Triglavskemu domu na Kredarici.

Slavnostni govornik je bil predsednik ZB NOB Marijan Križman, ki je v svojem nagovoru predstavil zdajšnje politične razmere v Sloveniji ter zgodovinsko umestil tako narodnoosvobodilni boj kakor osamosvojitve Slovenije. V kulturnem programu so nastopili Partizanski pevski zbor, Orkester Slovenske vojske, raper Darko Nikolovski in recitator Lojze Ropert. Udeležence prireditve sta pozdravila tudi predsednica Zdrženja borcev za vrednote NOB Radovljica Danijela Mandeljc in župan občine Gorje Jože Sodja. Prireditve se je udeležil tudi prvi predsednik Slovenije, Milan Kučan.

Romana Purkart, foto: Rina Klinar

SPOROČILA

Dan rusko-slovenskega prijateljstva pod Vrščem

Predsednika Rusije Vladimir Putin in Slovenije Borut Pahor sta se dogovorila, da bosta ustanovila dan rusko-slovenskega prijateljstva. Praznovali ga bomo vsako leto zadnjo soboto v juliju v povezavi s spominskimi prireditvami pri Ruski kapelici pod Vrščem.

Kot so zapisali na spletnem portalu Russia Beyond Slovenia, so iz Kremlja še dodali, da se je Putin zahvalil Pahorju in celotnemu slovenskemu narodu za prizadevanja za ohranitev spomina na ruske in sovjetske vojake, ki so umrli med prvo in drugo svetovno vojno, ter za skrbno vzdrževanje njihovih grobov. Voditelja obeh držav sta se v telefonskem razgovoru pogovarjala tudi o aktualnih vprašanjih in obojestranskih odnosih. Potrdila sta medsebojno naklonjenost za nadaljnjo krepitev vzajemno koristnega sodelovanja na različnih področjih, tudi v okviru prihajajoče 30. obletnice vzpostavitve diplomatskih odnosov med Rusijo in Slovenijo leta 2022.

Pobudo za praznovanje je dal predsednik Pahor, ki je Putinu poslal pismo, v katerem je predlagal omenjeno novost. Vodja ruske države se je na to pobudo zelo pozitivno odzval.

Lesena pravoslavna kapela pod prelazom Vršič je posvečena svetemu knezu Vladimirju. Leta 1916 so jo zgradili ruski vojni ujetniki med prvo svetovno vojno v spomin na svoje tovariše, ki so umrli zaradi plazu med gradnjo ceste čez Alpe. Od zgodnjih devetdesetih let zadnji konec tedna v juliju zraven Ruske kapelice vsako leto potekajo spominske slovesnosti. Skupno je med prvo svetovno vojno v avstro-ogorskih taboriščih za ujetnike na ozemlju sodobne Slovenije umrlo najmanj 10.000 ruskih rojakov. Leta 2016 je potekalo praznovanje stoletnice kapelice, praznovanja pa se je udeležil tudi ruski predsednik Vladimir Putin. Letošnja spominska slovesnost pod Vrščem je potekala 31. julija.

R. B.

MEMORIALNI POHOD – Žumberk–Gorjanci

Sodelovanje s hrvaškimi borci

Spomenik v Slovenski vasi

Komemoracija v Grdanjcih

Po enem letu premora smo znova izvedli memorialni pohod mimo spomenikov na območju Žumberka in Gorjancev. Kot po navadi smo se zbrali predstavniki združenj borcev Brežice in Krško ter Udruge antifašističnih boraca i antifašista iz Samobora. To je ena izmed akcij, ki kažejo na dobro sodelovanje slovenskih in hrvaških borčevskih organizacij.

Leta 1941 sta to območje okupirala skupna sovražnika: Nemčija in Italija. V vasi Gadova Peč je bila tromeja: vzhodno od Krke so bili Italijani, na zahodu Nemci, južno od črte Bregana–Slovenska vas–Gadova Peč pa je bila kvizlinška država NDH.

Upor proti okupatorju in domačim izdajalcem (ustašem, belogardistom – domobrancem) se je na tem območju začel že kmalu po okupaciji. Slovenski in hrvaški par-

tizani so se dogovorili za sodelovanje v boju proti sovražniku. Znanih je veliko skupnih uspešnih bojnih akcij, kot na primer napad na italijansko in belogardistično postojanko na Suhorju. V letih 1941–1945 so se na območju Žumberka in Gorjancev bile težke bitke z Nemci, Italijani, ustaši, belogardisti in domobranci.

Težki boji so zahtevali mnogo žrtev med slovenskimi in hrvaškimi partizani. V spomin in padle borce in druge žrtve okupatorjevega nasilja stoji na območju Žumberka in Gorjancev veliko spomenikov in drugih spominskih obeležij.

Predstavniki Udruge antifašističnih boraca i antifašista iz Samobora in predstavniki združenj borcev za vrednote NOB iz Brežic in Krškega smo se pred leti dogovorili, da bomo spomenikom na območju Žumberka in Gorjancev posveti-

li posebno skrb. Sklenili smo, da bomo vsako leto obiskali vse pomembnejše spomenike, takih pa je devet. Akcija vselej poteka v juniju, vsakokrat se nas zbere približno petdeset udeležencev. Pred vsak spomenik položimo cvetje, prižgemo svečke in se v kratkih nagovorih spomnimo težkih dogodkov med narodnoosvobodilnim bojem.

Naš pohod se začne v Slovenski vasi, kjer stoji pred domom KO ZB Slovenska vas spomenik padlim borcem NOV in žrtvam fašizma 1941–1945 z območja Breganskega sela, sedaj Slovenske vasi. Ustavimo se v Bregani, kjer je sredi mesta večji spomenik posvečen padlim borcem in žrtvam fašističnega terorja iz Bregane in okoliških vasi. Obiščemo rojstno hišo Dragutina Jurkoška, kjer je spominska plošča temu članu KPJ in organizatorju vstaje proti okupatorju. Ustaši so

ga ujeli leta 1942 in ubili v Jasenovcu. Naslednja postaja so Grdanjci, pa Gabrovica (spomenik trem partizanom Žumberškega odreda, ki so jih iz zasede ubili ustaši) in Novo selo (spomenik, kjer so ustaši ustrelili 33 moških iz slovenske vasi Planina). Ustavimo v vasi Planina, kjer je sredi vasi osrednji spomenik žrtvam iz Planine. Obudimo spomin na tragični 15. september 1942, ko so v vas Planina vdrli ustaši, postrelili vse moške, vas izropali in požgali, uboge matere, veliko jih je bilo z majhnimi otroki, pa pregnali. Obiščemo tudi vasico Prisjeka. Tu je bila leta 1942 partizanska bolnica, v kateri so se zdravili ranjeni slovenski partizani. Bolnica je bila izdana, prišli so ustaši in pobili vseh 16 ranjencev, zverinsko je bil ubit tudi njihov zdravnik, dr. Černelič iz Brežic. Na te dogodke nas spominja spomenik sredi vasi.

Naša zadnja postaja pa je Budinjak. Tu je v čudoviti gorski pokrajini le nekaj hiš, med njimi pa stoji spomenik, na katerem je napisano: »Padlim tovarišem in tovarišicam iz Žumberka, ki niso upognili glav pred sovražnikom v nadčloveškem boju v letih 1941–1945 za svobodo, pravico in enotnost svobodoljubnih narodov Jugoslavije.«

Prijatelji iz Udruge antifašističnih boraca i antifašista nas vsako leto po opravljenem delu povabijo na bogato malico, to pa je tudi prilika za tovariški klepet, izmenjavo izkušenj, pa tudi kakšna partizanska pesem se oglasi.

O Žumberku in Gorjancih v letih 1941–1945 lahko več preberete v knjigi Zbornik Žumberak - Gorjanci (1941–1945).

Lojze Štih

SPOROČILA – Neprimerna obeležitev slovensko-izraelskega prijateljstva

Tuji padalci na slovenskem nebu

ZZB je z velikim nelagodjem sprejela vest o slovesnosti ob dnevu slovensko-izraelskega prijateljstva (19. julij) na letališču v Prilozju v Beli krajini, na katero sta vabila predsednik RS in veleposlanik Izraela. Ocenjujemo jo kot neprimerno in nesprejemljivo. Zavračamo militantno zaznamovanje dneva prijateljstva z državo Izrael z demonstracijo njene vojaške (padalske) enote in še padalcev Madžarske na slovenskih tleh. To je še bolj neprimerno in nesprejemljivo, kakor je bilo zaznamovanje domnevnega konca epidemije v minulem letu, ko so vojaška letala ZDA preletavala slovenski zračni prostor.

Ob dnevu slovensko-izraelskega prijateljstva naj bi se spomnili 100. obletnice rojstva Hane Senoš, madžarske Judinje, ki se je pred začetkom druge svetovne vojne preselila v Palestino. Kot prostovoljka britanske tajne službe SOE je bila med vojno vključena v skupino padalcev, ki jih je ta služba napotila v več evropskih držav z obvešče-

valnimi nalogami in nalogo sodelovanja z osvobodilnimi in partizanskimi gibanji – tudi slovenskim in jugoslovanskim. Hana Senoš naj bi svoje naloge opravljala na Madžarskem, a so jo madžarski fašisti ujeli pri poskusu prestopa madžarske meje spomladi leta 1944 in po hudem mučenju novembra 1944 komaj triindvajsetletno usmrtili. Bila je tudi pesnica in po vojni razglašena za narodno herojino judovskega naroda. Kot protinacistka se je borila za iste ideale kakor številni Judi v boju proti fašizmu in nacizmu in je tako bila del velike protifašistične in protinacistične medvojnne koalicije. Številni Judje so bili tudi v vrstah slovenskega partizanskega gibanja.

V ZZB se s trajnim spoštovanjem spominjamo Hane Senoš, soborke proti fašizmu in nacizmu, in njenih judovskih bojnih tovarišic in tovarišev ter milijonov žrtev fašističnega in nacističnega genocida judovskega naroda med drugo svetovno vojno.

Zato pa tem bolj ocenjujemo kot moralno in etično neprimerno, da zaznamujemo spomin na to borko in pesnico z demonstracijo izraelske vojske, ki danes v imenu nesprejemljive politike izvaja neopravičljivo nasilje nad palestinskim narodom, na primer z zadnjim bombardiranjem Gaze in že mnogokrat prej. Ob dnevu prijateljstva naj bi vendarle slavili mir, načela miroljubnega sodelovanja, vrednote, ki so nas povezovala in za katere je umrla tudi Hana Senoš, in to s kulturo, saj bila je tudi pesnica.

Tako zaznamovanje dneva prijateljstva s tujo državo je po našem prepričanju v nasprotju z načeli in vrednotami, na katerih je utemeljena naša država, z njenim oziroma našim zavzemanjem za mir, pravičnost, človeške individualne in kolektivne pravice, spoštovanje pravice do svobode in samoodločbe slehernega naroda in za spoštovanje mednarodnega prava in dokumentov OZN.

Sodelovanje izraelske in madžarske vojske na slovesnosti v Beli krajini nas utrjuje v prepričanju, da sedanji vladajoči upravljavci naše države vodijo nesprejemljivo zunanjo politiko, ki je v veliki meri v nasprotju s temeljnimi načeli in vrednotami, na katerih je bila utemeljena, ki sta ji vse bolj tuja tudi humanost in humanizem, vse bolj pa blizu servilnost, podrejanje tujim interesom, toleranca nasilja in paktiranje z nedemokratskimi avtokratskimi režimi in voditelji, kar vse škoduje tudi ugledu RS in upravičeno spodbuja jasne kritike.

V ta okvir še kako spadajo tudi vse bolj nejasen ter moralno in politično problematičen dejanski odnos do položaja, usode in pravic palestinskega naroda in njegove z dokumenti OZN priznane pravice do lastne države, odrekanje podpore dokumentom o pomoči Palestincem v mednarodnih organizacijah (WHO), toleranca do maščevalnega bombardiranja Gaze (med žrtvami je bilo tudi 58 otrok!), ko je izobe-

šanje izraelske zastave na sedežu slovenske vlade v »znamenje solidarnosti z Izraelom« bilo dejansko gesta podpore okupaciji, etničnemu čiščenju, apartheidu. Tudi zadnja podpora iranskim opozicijskim krogom v tujini je bila pristransko vpletanje v izraelsko-iranske odnose.

Predsednika RS, ki je bil sovažitelj na slovesnost v Beli krajini, zato tudi kot vrhovnega poveljnika oboroženih sili RS javno sprašujemo, kdo je dal predlog za tako, po našem prepričanju, neprimerno zaznamovanje dneva slovensko-izraelskega prijateljstva. Se je z njim strinjal in ali je res utemeljeno, da naj bi z demonstracijo tujih vojaških enot na slovenskih tleh potrjevali ali celo utrjevali prijateljstva s posameznimi državami, še zlasti če njihovi sedanji režimi vodijo politiko, ki je problematična v moralnem, etičnem in mednarodnopravnem pogledu?

Marijan Križman,
predsednik ZZB NOB Slovenije

JUBILEJI

100 let Angele Košmrlj

Angelo Košmrlj, ki živi na svojem domu na Polzeli skupaj s sinom Petrom in njegovo družino, so ob visokem jubileju, stotem rojstnem dnevu, obiskali župan občine Polze-

la Jože Kužnik, poslanec v DZ Ljubo Žnidar, predsednik ZB za vrednote NOB Žalec Marijan Turičnik, predsednik krajevne borčevske organizacije Franci Žagar in član Jože

Germ, predsednik DU Polzela Igor Pungartnik in predsednica KO RK Polzela Olga Hočevar.

Njeno življenje je predano vrednotam narodnoosvobodilnega boja. Vojna ji je vzela štiri brate, eden je umrl kot zajeti partizan v taborišču na Rabu, drugega, ki je bil prav tako na Rabu, so sovražniki po kapitulacije Italije ubili, tretji je bil ranjen v brigadi in je umrl, četrti pa je umrl med vračanjem iz taborišča Dachau.

Angela, rojena Štrumbelj, se je rodila 20. junija 1921 v Sarskem, občina Ig pri Ljubljani, v zavedni delavsko-kmečki družini z devetimi otroki. Osnovno šolo je končala na Igu in je nato ostala doma na kmetiji, kjer je opravljala vsa kmeč-

ka in gospodinjska dela. Med vojno je bila kurirka in obveščevalka na Dolenjskem. V letu 1948, dve leti zatem, ko sta se z možem Jožetom preselila na Polzelo in si zgradila svoj dom, sta bila tudi ustanovitelja organizacije ZB na Polzeli. Angela ima tako za sabo že 73 let članstva v organizaciji ZB. Ob poverjeništvu je bila vzorna in natančna skrbnica vseh spominskih obeležij na njenem območju. Štiri mandate je bila članica upravnega odbora, od leta 1998 dalje je tri mandate bila tudi članica nadzornega odbora v KO. Vseskozi je zelo predana širjenju vrednot narodnoosvobodilnega boja in spomina nanj. Za svoje delovanje je ob stoletnici prejela zlato plaketo ZB za vrednote NOB Slovenije.

V partizanih je spoznala tudi svojega izvoljenca Jožeta, ki je bil prav tako kurir. Poročila sta se leta 1944. V Savinjsko dolino sta prišla leta 1946, ko je mož na Polzeli dobil službo logarja. Zgradila sta si hišo in toplo gnezdo za svoje tri otroke: Jožeta, Dano in Petra. Poleg skrbi za otroke in gospodinjstvo pa je Angela delala v Keramični industriji Liboje, od koder je odšla v zaslužen pokoj. Že 41 let je, odkar je mož umrl. V oporo so ji bili otroci, zdaj pa jo razveseljujejo vnuki in pravnuki. Tako ji ni dolgčas, veliko tudi bere brez očal in počne še marsikaj. Vsakodnevno spremlja politično dogajanje v državi in se ob tem kdaj pošteno razjezi.

S. B.

97 let Jožeta Šilca

11. marca je praznoval 97. rojstni dan Jože Šilc, eden maloštevilnih še živečih borcev Notranjskega odreda. Rodil se je v Žerovnici pri Cerknici. V družini je bilo šest otrok, od tega pet bratov in ena sestra. Družina Šilc je bila kmečko-obrtniška z manjšo kmetijo in žago

venecijanko in mlinom na vodni pogon ob potoku Žerovniščica.

V začetku 30. let prejšnjega stoletja so se družinski člani zaradi težkih gospodarskih razmer vključili v delovanje Društva kmečkih fantov in deklet. Med organizatorji tega društva je bil starejši brat Jakob, ki

je deloval kot tajnik in predsednik društva. Le-to je razvijalo kulturno, izobraževalno in športno dejavnost, pa tudi tekmovanja koscev in žanjic. V društvu so z različnimi dejavnostmi razvijali globoko domoljubje in narodno zavest. K temu je pripomogla tudi dejavnost vojske, ki je gradila obrambno linijo proti Italiji, imenovano Rupnikova linija. Gradnja se je začela leta 1938 in je trajala do razpada stare Jugoslavije aprila leta 1941.

Člani Društva kmečkih fantov in deklet so se že takoj vključili v Osvobodilno fronto in 11. maja 1942 je bila prva večja vojaška akcija partizanov – Rakovške čete, ki je napadla italijansko posadko v Grahovem. V tej akciji je sodelovala tudi Narodna zaščita, v kateri je deloval Jože s fanti iz Žerovnice. V boju je padel partizan Jože Janež,

Italijani pa so imeli tudi izgube in več ranjenih. Istega leta 1942 so Italijani med roško ofenzivo aretirali in zaprli vse moške, starejše od 18 let. Iz vasi Žerovnica so zaprli 52 moških, med njimi tudi Jožeta in brata Jakoba. Aretirali so jih po seznamu, ki so ga dobili od klerofašistov in domačih izdajalcev. Odpeljali so jih v Logatec in od tam na Reko ter pozneje v koncentracijsko taborišče na otoku Rab.

Po razpadu Italije se je Jože vključil v Rabsko partizansko brigado. Nato je prišel v Ljubljansko brigado, po nemški ofenzivi leta 1943 pa je bil zaradi bolečin v hrbtenici razporejen v rajonski odbor OF s sedežem v Lipsenju. Tam je ostal do pomladi leta 1944, ko je bil dodeljen v Notranjski odred. Sodeloval je v zaključnih bojih za osvoboditev Ljubljane in po vojni

je bil politkomisar zaščitne čete. To funkcijo je opravljal do leta 1946, aprila leta 1947 pa je bil demobiliziran. Ob demobilizaciji je bil z odločbo imenovan za vodjo lesnega podjetja Podpeč. Vseskozi je imel težave s hrbtenico. Leta 1953 je bil operiran v bolnišnici v Šempetru pri Gorici. Leta 1954 je začel službo v tovarni v Podpeči. Upokojil se je leta 1971. Sodeloval je pri gradnji vodovoda Podpeč-Preserje in črpališč na tem območju, pri delu v krajevni skupnosti kot tudi v družbenopolitičnih organizacijah. Bil je republiški poslanec, odbornik občine Vič - Rudnik, predsednik ZB krajevne skupnosti Podpeč - Preserje, predsednik skupnosti borcev Notranjskega odreda. Od leta 2011 je častni občan občine Brezovica.

Anton Avsec

96 let Vide Ocepek

12. junija je praznovala 96. rojstni dan tovarišica Vida Ocepek iz KO ZB za vrednote NOB Rudnik Hra-

stnik. Rodila se je v rudarski družini Višnarjevih očetu Francu in mami Gizeli davnega leta 1925. Oče

Franc je bil rudar in njegova plača je bila zelo borna za preživljanje petih ust, zato je tudi mama Gizela hodila k premožnejšim kmetom v tabrah za hrano.

Leta 1941, ko se je začela vojna, je bil brat Franci že mladi skojevcec in je sodeloval v akcijah ustanavljanja OF v Hrastniku in spodbujanja ljudi k uporabi proti okupatorju. Dokaj hitro so domači izdajalci izdali vso družino, zato je brat Franci še pravi čas pobegnil v partizane. Avgusta leta 1942 so nemški vojniki očeta Franca odpeljali v zapor v Stari pisker v Celju, mamo Gizelo in mlajšo šestletno sestro Darinko pa naložili na tovornjake in odpeljali v

okolisko šolo v Celju. Tam so otroke na silo ločili od mam in jih odpeljali v avstrijsko taborišče Fronleiten. Vido so poslali na prisilno delo v Avstrijo, kjer je služila premožni nemški družini.

Brat Franci je padel v partizanih, pozneje se je sestra Darinka vrnila iz lagerja in ob koncu vojne je družina spet zaživela skupaj, a ne za dolgo, saj sta starša zbolela in kmalu umrla. Vida je obiskovala meščansko šolo v Trbovljah, se izučila za šiviljo ter se pozneje poročila. Vsa leta je kot dejavna članica KO ZB Rudnik sodelovala v organih združenja in še vedno rada spremlja naše delo ter vred-

note narodnoosvobodilnega boja prenaša tudi na svojo hčer Tatjano in sina Francija. Danes je Vida pri svojih 96 letih zelo prikupna pripovedovalka partizanskih zgodb, zelo dobro se spominja tistih časov in rada prebere vse novice v časopisu in si jih ogleda na televiziji. Vsak zadnji petek v mesecu pa komaj čaka našo Svobodno besedo.

V imenu ZB za vrednote NOB Hrastnik sem ji zaželela trdnejšega zdravja in vse dobro še naprej ter ji obljubila, da jo bom še obiskala.

Danijela Kovač

90 let Janka Potočnika

Janko Potočnik je prepotoval nadvse bogato življenjsko pot. Zibel mu je tekla pred devetdesetimi leti v Destrniku pri Ptujju. Otroška leta je preživel na domači vinarstvu-sadjarstvu kmetiji, kjer je vzljubil zemljo in naravo. Po osnovni šoli se je izučil za trgovca, potem pa končal še srednjo kmetijsko in

višjo agronomsko šolo v Mariboru.

Še vedno se rad spominja svojih doživetij in časov mladinskih delovnih brigad ter je ponosen na tovarštvo in mladostni entuziazem tistega časa. Že tam se je kot mladinec izkazal, postal udarnik in veliko delal tudi v športu in kulturi. Leta 1959 se je z ženo Karolino

in hčerjo Tatjano priselil v Slovensko Bistrico. Že kmalu se je vključil v številne družbenopolitične in kulturne povezave. Vsi v družini so člani Zveze borcev za vrednote NOB, Janko pa je bil ves čas zelo zavzet član, organizator spominskih komemoracij ob več obeležjih v okolici Slovenske Bistrice ter prisoten na številnih proslavah in srečanjih po vsej Sloveniji. Več let je bil soorganizator pohodov na prizorišče zadnjega boja Pohorskega bataljona na Pohorju pri Sagadinovi domačiji v Srecah pri Makolah ter drugih tragičnih dogodkov med narodnoosvobodilnim uporom. Kar dvajset let je bil predsednik Krajevne organizacije borcev za vrednote NOB Slovenska Bistrica.

Za svoje prizadevanje in požrtvovalno delo je prejel več zahval in priznanj, nazadnje srebrno plaketo ZZB NOB Slovenije.

Tudi Jankova poklicna pot je bila precej razgibana. Osemnajst let je bil upravnik na Okrožnem sodišču v Mariboru. Nekaj let je bil zaposlen v kmetijstvu kot upravnik Kmetijske zadruge Oplotnica - Kobilj. Zadnjih deset let delovne aktivnosti pa je zašel v izobraževanje. Bil je predmetni učitelj kemije in biologije v osnovni šoli v Slovenski Bistrici. V tem poklicu je užival pa tudi nekdanji učenci se ga še radi spominjajo.

Po upokojitvi leta 1990 je postal dejaven član društva upokojencev, bil je soustanovitelj društva LIKUS – Literarnega kluba upokojencev Slovenije. Jankova čustvenost in globoka navezanost na družino in naravo sta našli ubeseditev v poeziji. Leta 2010 je izšla njegova odmevna pesniška zbirka Šepet jeseni.

Je tudi prejemnik plakete Štefana Romiha z listino za življenjsko

delo na področju ljubiteljske kulture, ki jo podeljuje Zveza kulturnih društev občin Makole, Poljčane in Slovenska Bistrica. Ob vsem tem je ves čas deloval v krajevni skupnosti, pri Rdečem križu in kot prostovoljec pri pomoči starejšim občanom.

Združenje borcev za vrednote NOB Slovenska Bistrica

SVOBODNA
B E S E D A

www.svobodnabeseda.si

IMELI SMO LJUDI

Radovan Jovanović

Radovan je bil član naše krajevne organizacije ZB Bertoki, rodil pa se je 24. julija 1926 v vasi Klinci pri Valjevu. Takoj ko je sovražnik napadel Jugoslavijo, je tovariš Radovan, že član mladinske organizacije, začel z drugimi mladinci zbirati orožje in material. Prvič je stal v postroju partizanskih vrst 29. junija 1941, ko so ustanovili prvo četo Kolubarskega bataljona, Valjevskega odreda, in se v partizanskih enotah boril vse do končne zmage. Njegova bojna pot se je končala ob osvobojanju Slovenije.

Po osvoboditvi je Radovan služboval tudi v Tolminu, kjer je z mladinko, učiteljico Silvano Zlobec, ustvaril družino. Dvema sinovoma sta vcepila ljubezen do domovine.

Odkar si je zgradil hišo v Bertokih, je vseskozi deloval v Združenju borcev na področju obrambnih priprav, in kar je zelo pomembno, zelo rad je sodeloval z mladino. V Osnovni šoli Elvire Vatovec Prade je rad predaval o narodnoosvobodilnem boju. Čutil se je dolžnega, da na mladi rod prenaša vrednote tega obdobja.

KO ZB Bertoki

jo je vodstvo Briško-beneškega odreda pripravljalo v tajnosti. Šele na poti iz tabora v Plazeh pod Muzci so izvedeli, da bodo napadli letališče Belvedere pri Vidmu in ga poskušali onesposobiti. Od tam so vzletala nemška letala, ki so opazovala premike partizanskih enot. Napad je po strogih navodilih nadrejenih popolnoma uspel.

Do konca vojne je Just ostal v Briško-beneškem odredu. Po vojni se je vrnil v Trbiž in nadaljeval delo kot krojač, poleti pa je kot gozdni delavec delal pri spravi lesa vse do leta 1947, ko ga je pot zanesla v Furlanijo in ne več v domačo Borjano. Večkrat je italijanske oblasti zaprosil za državljanstvo, po dolgih letih preverjanja ga je dobil leta 1955. Zatem se je kot emigrant odpravil na delo v Bern v Švici, kjer je spoznal življenjsko sopotnico, doma iz Campeggia. Leta 1963 sta se vrnila v ženini rojstni kraj. Živela sta mirno idilično življenje v hiši, zgrajeni na robu kraja s pogledom na Furlansko nižino. Pred letom in pol so se začele zdravstvene težave in Just je veliko dni preživel v bolnišnici. S predstavniki ANPI iz Čeda da smo ga v bolnišnici tudi obiskali.

Žal nas o njegovi smrti niso obvestili. Tako na njegovi zadnji poti nismo mogli biti prisotni s praporom in se mu zahvaliti za njegov prispevek k osvoboditvi izpod fašizma in nacizma v času narodnoosvobodilnega boja. Naj bo ta nekrolog naša skromna oddolžitev za vsa njegova plemenita dejanja.

Vojko Hobič

Peter Malek

Peter Malek je kot desetletni deček leta 1941 odšel v partizane. Najprej je bil kurir v 24. terenski četi pri takratnem komandantu Vinku Robku. Trikrat je bil ranjen v roke in noge in leta 1944 demobiliziran zaradi onemoglosti in tuberkuloze v činu vodnika. Po vojni je dolga leta živel in delal v Zagrebu, nato pa se je z bratom dvojčkom preselil v Klenovik, kjer je živel do smrti. Zadnja leta je pri njem živel sin, s katerim sta bila dejavna člana OO ZB Škocjan kakor tudi Robkove čete.

Člani upravnega odbora OO ZB Škocjan smo mu v februarju skupaj s pripadniki Robkove čete glede na zahteve zaradi epidemioloških razmer izročili priznanje, ki mu ga je podelila Zveza združenj borcev za vrednote NOB Slovenije ob 75. obletnici osvoboditve. Petra Maleka smo kot zadnjega še živečega partizana naše organizacije obiskali pred kratkim, ko je praznoval 90. rojstni dan, kmalu zatem pa je izgubil boj z dolgotrajno boleznijo.

Janko Škoporc

Magda Mršek

Magdalena Slovska - Vesna, poročena Mršek, se je rodila 30. julija 1925 v Ljubljani. Poslovila se je 26. julija letos, štiri dni pred svojim 96. rojstnim dnem. Srečno otroštvo in mladost je preživljala v Ljubljani. Končala je gostinsko šolo in je delala v gostilni v Trnovem v Ljubljani, ki je bila last njene družine.

Člani družine so takoj po italijanski okupaciji začeli sodelovati z Osvobodilno fronto. Kmalu se je pridružila številnim Ljubljančanom, ki so odšli v partizane. Bila je borka v Ljubljanski brigadi. V partizanih je spoznala svojega bodočega moža Andreja Mrška - Andrejca. Pozimi 1943 so jo na območju Gorskega kotarja zajeli Nemci. Prepeljali so jo v zapor na Reki, od koder so jo poslali na delo na Koroško v Avstriji. Med aretacijo se je s svojo titovko ponosno sprehajala med Nemci in civilisti.

Po osvoboditvi maja 1945 se je vrnila v Ljubljano in se v septembru leta 1945 poročila z Andrejem Mrškom. Kmalu so se jima rodili trije otroci. Družina se je v skladu z dekreti oblasti selila v Kranj, Ljubljano in 1950. leta na Ptuj. Magda je bila nekaj časa zaposlena, nato pa je gospodinjala in skrbela za družino. Ko so bili otroci starejši, je delala v gostinstvu na Ptuju. Po upokojitvi je skrbela za družino, predvsem pa za sina Andreja, ki je bil od rojstva invalid, in svoje vnuke.

Zadnja leta je preživela v Domu upokojencev Ptuj, kjer pa jo je »našla« korona in jo premagala.

Branka Bezeljak

Božo Kovačič

Od nas je odšel Božo Kovačič, vsestransko dejaven član ZB kakor tudi dolgoletni družbeni delavec. Življenja organizatorja in motivatorja, nagrajenega z najvišjimi priznanji, ni prekinila bolezen, temveč tragična prometna nesreča. V nekdanji skupni državi SFRJ sta mu bila dodeljena red dela s srebrnim vencem in red zaslug za narod s srebrno zvezdo, v samostojni državi Sloveniji pa je za svoje zavzeto delo v ZZB dobil srebrno priznanje. Oče Lojze, Primorec iz Števerjana v Brdih, je prišel s Primorskega po spletu okoliščin – zaradi svojega svobodoljubnega prepričanja. Kot tigrovca so ga preganjali in obsodili Italijani, bil je mučen v zaporu in pozneje stalno nadzorovan, zato se je odločil za prebeg v Ljubljano. Posrečilo se mu je dobiti službo na turjaškem gradu, postal je voznik pri turjaškem grofu. Tik pred začetkom vojne se je družina preselila v Ljubljano, kjer je oče vozil avtobus

pri Pečnikarju. Oče in mama sta se zgodaj vlučila v OF, hiša na Celovski 37 pa je postala zatočišče za begunce. Maja leta 1942 je oče začutil, da se je zaradi naraščajoče nevarnosti treba umakniti iz Ljubljane in se je zato družina odpravila iz mesta, otroka z mamo k stari mami na Turjak, oče pa v partizane.

Kmalu po prihodu na Turjak so bili vsi trije odpeljani v Velike Lašče, kjer se je začela kalvarija, boj za preživetje, še posebej ko so Italijani mamo odpeljali v Ljubljano v zapor, od koder se je vrnila po kapitulaciji Italije in spet začela opravljati delo terenske aktivistke, Slavko in Božo pa sta bila s še nekaj družinami nastanjena v Zapotoku kot majhnem osvobojenem ozemlju. Zaradi varnosti je mama svoja otroka odpeljala na novo, varnejše mesto, na Bloke in potem naprej v Travo na hrvaški meji. Od tod je otroka in staro mamo vodila pot s pomočjo zavezniških letalcev najprej v Zadar, nato pa še v Split. Ne da bi vedeli drug za drugega, je bil v tistem času v eni od partizanskih enot v Splitu tudi Božov oče! V drugi polovici maja leta 1945 sta se s Slavkom po cesti s tovornjakom preko Hrvaške vrnila v osvobojeno Slovenijo, kjer se je srečna družina zbrala doma v Laščah.

Po vojni je Božo delal najprej v ECŽ (električna cestna železnica), predhodniku LPP, nato je prišla vodstvena služba v podjetju Gorenje - Tiki, preden se je potem podal v podjetniške vode, pa je bil predsednik oddelka za gospodarstvo, promet in zveze v občini Ljubljana. Člani društva Zarja spominov, Velike Lašče

Anica Vukadinovič

Od Anice Vukadinovič so se svojci poslovili v ožjem družinskem krogu decembra lani. Rodila se je v zavedni številni družini v Podsmreki. Člani družine so se takoj vključili v osvobodilno gibanje. Bratje so odšli v partizane. Na dvorišču so imeli bunker, v katerem so skrivali aktiviste. Anica je postala zanesljiva kurirka in je junaško prenašala literaturo, hrano in zdravila za partizane.

Kurirka je bila do septembra 1944, ko so jo sredi noči aretirali domobranci, ki so imeli v kraju močno postojanko. Odpeljali so jo v zapor in topli, da bi kaj izdala. Trpela je in molčala. Neke noči so zaprte naložili na živinske vagone in odpeljali v Dachau – Augsburg. Tam so morali taboriščniki težko delati, do skrajne izčrpanosti so kopali jarke in delali v tovarnah vojaške industrije. Brez tovarištva in solidarnosti med interniranci ne bi preživeli. Delili so si vsak košček kruha.

V različnih tovarnah orožja so med drugo svetovno vojno delali taboriščniki iz augsburške izpostave Dachau. Da bi uničili vojaško industrijo, so zavezniški leta 1945 Augsburg tako rekoč zravnali z zemljo.

»Maja 1945 smo dočakali svobodo. Hrepeneli smo po domu. Vse je bilo porušeno, tudi železnica ni delovala. Domov smo se odpravili peš. To so bili težki časi. Naj se nikoli ne ponovijo,« je v spominih zapisala Anica.

Spoznala je moža Nikolo. Ustvarila sta si družino in v Kozarjah zgradila hišo. Rodila sta se jima hči Duša in sin Danilo. Veliko veselje sta doživljala s svojimi šestimi vnuki, Anico so do zadnjega razveseljevali tudi pravnuki. Anica je opravljala različna administrativna in organizacijska dela. S svojimi izkušnjami in odgovornostjo je prevzela tudi delo računovodje na Fakulteti za elektrotehniko.

Nikola je bil partizan. S svojo enoto je osvobajal kraje po Jugoslaviji, bil je med osvoboditelji Trsta. 1. maja 1945 je v Trst vkorakala 4. armada jugoslovanske vojske s slovenskim 9. korpusom NOV in POJ, 2. maja pa so z zahoda Trst dosegli tudi zavezniške sile.

Anica in Nikola Vukadinovič sta za svoje pogumno medvojno delovanje prejela več odlikovanj. Družbeno sta delovala tudi v času graditve porušene domovine in ustvarjala svobodno in pravično družbo. Vrednote narodnoosvobodilnega boja, poštenje, tovarištvo, solidarnost, pravičnost, sta prenesla na svoje družinske člane. Anica in Nikola Vukadinovič sta bila priljubljena in spoštovana v svojih delovnih okoljih, med krajani in člani naše borčevske organizacije.

KO ZB Vrhovci Brdo Kozarje

Anton Jež

20. aprila 2021 je v Ljubljani umrl Anton Jež, zadnji preživeli interniranec nemškega koncentracijskega taborišča Überlingen. Aprila leta 1944 je bil kot aktivist Osvobodilne fronte interniran v koncentracijsko taborišče Dachau. Po mesečno karanteno so ga 15. maja 1944 premestili v delovno komando taborišča Neuaußing-Germering v predmestju Münchna. Tam je 300 ujetnikov, od katerih je bila šestina Slovencev, v dokaj dobrih delovnih in higienskih razmerah in z dovolj hrane za podjetje Dornier-Werke gradilo bunkerje in zaklonišča. Od podjetja so dobivali celo cigarete, iz domovine pa nedotaknjene pakete hrane.

Julija 1944 so doživeli dve hudi zavezniški bombardiranji. Septembra so preživele poslali v enomesečno karanteno v Dachau, oktobra 1944 pa so skupino 600 delavcev, med njimi 55 Slovencev, prepeljali v KZ Überlingen ob Bodenskem jezeru. V tem taborišču smrti, ki ga je vodil oficir SS Georg Grünberg (opisujejo ga kot strogega, arogantnega in krvoželjnega) in je bilo pod posebnim režimom, so zaporniki v nečloveških razmerah kopali podzemne rove za nemško vojaško industrijo in umirali ob stradanju in boleznih. Ranjence, ki jih je zdravnica poslala v bolnišnico, so kar postrelili. 12 Slovencev je umrlo v taboriščih

Just Breškon

Nedavno se je v kraju Campeggio v Furlaniji od nas poslovil Just Breškon, poslednji še živeči udeleženec napada Briško-beneškega odreda na nemško letališče Belvedere pri Vidmu. O tej uspešni akciji partizanov mi je pripovedoval pred dobrimi tremi leti ob obisku na njegovem domu. V drzni akciji so uničili devet letal, dva lovca, kurirsko letalo, dva tovornjaka in osebni avto ter povsem onesposobili letališče. Sovražniku so prizadejali hud udarec, saj je padlo tudi trideset sovražnih vojakov. Tega dogodka se je Just dobro spominjal, vendar o njem ni rad govoril.

Rodil se je pod Italijo 24. julija 1927 v vasi Borjana v Breginjskem kotu. Njegovo mladost je zaznamovala fašistična ideologija. V šoli se je moral učiti italijanski jezik, doma so govorili samo slovensko. Kot mladenič se je v Trbižu učil za krojača in po kapitulaciji Italije ga je oče pripeljal nazaj v rodno Borjano, kjer je ostal vse do začetka marca leta 1944. Tako kot drugi njegovi vrstniki se je takrat vključil v narodnoosvobodilni boj. Odšel je v tabor v Plazeh za Breginjem, kjer se je seznanjal z orožjem in veščinami vojskovanja. Njegova prva težka izkušnja vojne se je začela kaj kmalu, saj je bil določen za novo akcijo, ki

SVOBODNA
BESEDA

www.svobodnabeseda.si

VABILA

Dachau, Neuaubigen, Germering, Überlingen, Saulgau ali Allach, od tega v Überlingnu eden kot žrtev letalskega bombardiranja, eden je naredil samomor, deset pa jih je umrlo zaradi pomanjkanja hrane, poškodb, fizične izčrpanosti ali bolezni. Slovenci so si pomagali, zato je bilo žrtev dokaj malo. Aprila 1945 so preživele odpeljali v taborišče Allach, tega pa so 30. aprila 1945 osvobodili Američani.

Po vojni se je Anton Jež vpisal na Strojno fakulteto v Ljubljani in leta 1952 diplomiral iz kotlovnice tehnike. Specializiral se je za tudi za ortotiko in bil v letih od 1953 do 1955 zaposlen v Ortopedskem podjetju Soča. Z izdelavo ortopedskih pripomočkov se je med obema vojnama ukvarjal že njegov oče. Pozneje je bil zaposlen v podjetju IBE-Elektroprojekt kot vodilni strojni inženir.

Ob 50. obletnici osvoboditve se je Anton leta 1995 začel udeleževati spominskih slovesnosti v Überlingnu. S sinom, poklicnim fotografom Dušanom, je organiziral obiske slovenskih in nemških šol, predaval o taboriščnih izkušnjah in nastopal kot govornik. V samozaložbi je objavil več knjižic vojnih spominov v slovenskem in nemškem jeziku. Leta 2011 sta s pisateljem Borisom Pahorjem o taboriščih predavala dijakom Elektrotehniško-računalniške strokovne šole in gimnazije v Ljubljani. Pričevanji sta Anton in Dušan Jež izdala v samozaložbi. Leta 2012 je Anton Jež v Ljubljani od nemškega veleposlanika prejel častni križec za zasluge Zvezne republike Nemčije (Bundesverdienstkreuz).

Miran Hladnik, foto: Dietlind Castor

Spominski pohod na Debeli hrib

Krajevna organizacija ZB Stična in Krajevna organizacija ZB Ivančna Gorica pripravljata spominski pohod od spomenika v Stični na Debeli hrib, in sicer **4. septembra 2021 ob 13. uri**.

Veliki Korinj

V Občinski organizaciji ZB Grosuplje smo začeli priprave na spominsko slovesnost na Velikem Korinju. Prireditev načrtujemo v **soboto, 18. septembra 2021, ob 16. uri**.

Portorož

Taboriščni odbor Ravensbruck v sodelovanju s Koordinacijskim odborom žrtev vojnega nasilja pri ZB NOB Slovenije, bo v **nedeljo, 5. septembra 2021, ob 11. uri** v dvorani Colombo Hotela Slovenija v Portorožu, organiziral tradicionalno srečanje nekdanjih internirank in internirancev, zapornic in zapornikov, izgnancev in ukradenih otrok ter njihovih svojcev in prijateljev.

Rab

Koordinacijski odbor žrtev vojnega nasilja pri ZB NOB Slovenije in Taboriščni odbor Rab – Gonars pripravljata v sodelovanju z občino Rab spominsko slovesnost ob 78. obletnici osvoboditve taborišča Rab. Prireditev s kulturnim programom bo ob upoštevanju vseh ukrepov povezanih s koronavirusom, v **soboto, 11. septembra 2021, ob 16. uri** v spominskem parku v nekdanjem taborišču Kampor na otoku Rabu.

Koprivnik

Združenje borcev za vrednote NOB Kočevje z odborom skupnosti borcev 18. divizije NOV in občino Kočevje vabi na spominsko slovesnost ob 77. obletnici zmagovitih bojev 18. divizije pri obrambi Bele krajine in obletnici roške ofenzive. Prireditev bo v soboto, **18. septembra 2021, ob 11. uri** v Koprivniku pri Kočevju.

Prireditev bo izpeljana v skladu s priporočili NIJZ za preprečevanje širjenja covid-19. Prosimo udeležence, da imajo pri sebi dokazila.

SPOMINI – Pripoved Antonije Krmac

»Med NOB sem bila kurirka«

Z Antonijo Krmac, rojeno 24. decembra 1930 na Manžanu, sem se pogovarjal o tem, kako je sodelovala pri kurirski pošti in pomagala v narodnoosvobodilni vojni pri informiranju in prenašanju sporočil.

»Bilo je takoj po razpadu Italije, ko so na slovensko obalo prišli tudi Nemci in nas še močneje okupirali, da se je bilo s težavo izogniti kontroli, ki so jo izvajali fašisti in nacisti. Neki dan je na Manžan k Andželiki Furlan kurir prinesel pismo, ki ga je bilo treba oddati našim vezistom in službam za osvoboditev v sosednji vasi Kampel. Andželika me je poklicala in videla v meni zanesljivo osebo, zato mi je izročila pismo, ki naj ga nesem na kmetijo Albinu Pinčarju. Pismo sem stisnila pod krilo za pas in se odpravila v Kampel. Bilo je že pozno zvečer, zato sem pela med potjo pesmi, ki sem si jih zapomnila v šoli, seveda

in italijanščini. Pela sem tudi zato, da bi preusmerila pozornost strážarjev. Ko sem prišla na križišče, imenovano na Počivalu za Kampel, sta me ustavila dva žandarja. Eden je bil fašist, drugi pa Nmec. V italijanščini me je Italijan vprašal, kam sem namenjena ob tako pozni uri, saj bo kmalu tema. Odgovorila sem mu, da grem k svoji teti v Kampel po jajčka za večerjo. Od strahu sem se vsa tresla, vendar sta me vseeno spustila naprej. Ko sem prišla na kmetijo Albina Pinčarja v Kampelu, sem šla do vrat, ki so bila priprta. Nekdo, še danes ne vem, kdo je to bil, je izza vrat iztegnil roko in dala sem mu pismo v roko. Vem le, da je bilo pismo namenjeno vezistom in našim borcem za osvoboditev. Ko sem se vračala domov na Manžan, sta me ista vojaka ustavila in me ponovno legitimirala in spraševala, kje

imam jajčka in kaj sploh počnem ob tako pozni nočni uri. Po italijansko sem odgovorila, da kokoši niso znesle jajčk in da mi bo že nona skuhalo prežganko z malo koruzne moke. Fašist me je prijel za ramo in mi rekel: 'Punčka, pojdi hitro domov saj je že črna tema.' Takrat sem imela trinajst let in še danes čutim strah pred vojaki.«

Antonija je pošto večkrat nosila tudi iz Manžana na Pomjan h Francu Benčiču in njegovemu sinu Erminiju.

Ivan Zorč

ENERGIJA PLUS

KJER JE PRAVA ENERGIJA DOMA.

V 2012 BODITE SAMOOSKRIBNI

Pridobite online ponudbo za sončno elektrarno.

INFORMATIVNI IZRAČUN

Povsem preprosto! Izpolnite obrazec na energijaplus.si ali skenirajte QR kodo in poslali vam bomo ponudbo.

080 21 15 • 02 22 00 115 • info@energijaplus.si • energijaplus.si

SONČNI PLUS

NAGRADNA KRIŽANKA

Geslo križanke napišite na dopisnico in jo pošljite na naslov ZZB NOB Slovenije, Einspielerjeva ulica 6, 1000 Ljubljana, s pripisom »nagrada križanka« ali pošljite na elektronski naslov: svobodna.beseda@zzb-nob.si do 15. septembra 2021. Trem izžrebanim reševalcem bomo podarili knjigo.

Izžrebanji reševalci križanke iz 69. številke časopisa Svobodna beseda

1. Danila Rovšek

Sp. Škofije 66, 6281 Škofije

2. Jože Švigelj

C. 4. julija 48, 8270 Krško

3. Štefka Govedič

Prešernova ulica 31, 2000 Maribor

Rešitve križanke:

INFEKTOLOG, SORTIRNICA, KRANIČANI, AKNA, EN, GA, NAC, NISAN, ŽE, SS, OSTNO, PRAŠNI CVET, STOJA, LONČAR, ŠVIST, LE, IKTIN, EHO, OPNA, SO, NAFTAR, MIK, JV, KVAK, LARFA, DESET, AAK, MOČ, REPINA, VLADARICA, SOČLAN, KENAN, CENTIMETER, ACTON, ARTAČ, KOR.

Geslo: FRANC SEVER FRANTA

SVOBODNA

BESEDA je glasilo ZZB za vrednote NOB Slovenije za domoljubna, socialna, gospodarska, politična, zgodovinska in kulturna vprašanja doma in po svetu. Izhaja vsak zadnji petek v mesecu.

Izdajatelj: ZZB za vrednote NOB Slovenije

Zanj: Marijan Križman, predsednik

Uredniški odbor: dr. Martin Premk (predsednik) dr. Maca Jogan, Metka Mencej, Mitja Meršol, dr. Nevenka Troha

Odgovorni urednik: Janez Alič

telefon: 041 686 322

elektronski naslov:

svobodna.beseda@zzb-nob.si

Oblikovanje: Vid Brezočnik

Jezikovni pregled: Mirjam Furlan Lapanja

Naslov uredništva in naročin:

ZZB za vrednote NOB Slovenija, Einspielerjeva ulica 6, 1000 Ljubljana
telefon: (01) 434-44-45; fax: (01) 434-41-17
romana.jemec@zzb-nob.si

SVOBODNA BESEDA	ZVEZDO-SLOVKA, ZVEZDO-ZNANKA	ANKETNI LIST, POLA Z VPRAŠANJI	ANTON (LJUBKO-VALNO)	PREBIV-VALKE OMANA	SLOVENSKI IGRALEC (GREGOR)	ARG. NO-GOMETAŠ (LIONEL) OSKAR NEDBAL	FINSKO JEZERO, INARI	ZAČETEK GESLA	HUMORISTKA PUTRIH	LINDA EVANS	AMERIŠKI PISATELJ HUNTER (IZ ČRK: VENA)	NADALJEVANJE GESLA	TLO, POD	LES Z VZORCEM, PODOBNIM IKRAM	FRANCO-SKA PEVKA (PATRICIA)	
GOL V LASTNO MREŽO							SNOV ZA KISANJE									ŠKOTSKO MOŠKO KRILO
KONEC GESLA																
MEŠALNIK USIRJE-NEGA MLEKA						RAVEN, GLADINA ALPINET, SKALNJAK										
SLOVENSKI ALKIMIST (JANEZ; IZ: RINA)					PRIPADNIK SASOV OSKAR KOGOJ											
OSNOVNA ŠOLA																
SESEK-LJANO MESO																
PRITOK DONAVE V ROMUNJI																
SLOVNIČNO ŠTEVILO, PLURAL																
PRIREDITEV S KITARAMI V OSPREDJU																
ANTON KARINGER																

UTRINKI

Vandali uničujejo partizanske spomenike

(Ne)znanci ne počivajo in ne kaznovano izvajajo vandalska dejanja nad partizanskimi spomeniki. Tako so oskrnili tudi spomenik padlim v bitki na Pugledu, piramidi na vrhu hriba.

O tem podlem dejanju je 16. julija 2021 občanka obvestila predsednico ZZB Ljubljana Moste - Polje Branko Kastelic. Ta je takoj ukrepala in obvestila Policijsko postajo Moste, kjer so jo seznanili s postopkom prijave v primeru napada na zaščiteni spomenik v Spominskem parku. Potreben je bil ogled na kraju dejanja, ki ga je opravil policist Emil Cenkar, odgovoren za to območje, in sicer 20. julija 2021 ob 10. uri v prisotnosti predsednice.

Ugotovljeno je bilo, da je bila rdeča zvezda prebarvana z rumeno barvo. Nasilno je bil izpuljen podstavek s kačipot do drugih obeležij in posledično so bile zvite puščice. V rumeno je bila prebarvana tudi manjša rdeča zvezda na stražarskem mestu št. 2. Škoda, ki je bila povzročena KO ZB Zadvor - Sostro, je ocenjena na približno 200 evrov. O dogodku je ZB obvestila tudi Mestno občino Ljubljana.

Poškodovani spomenik na Pugledu

»Zgroženi smo nad dejanjem prav v času praznovanja 80-letnice Molniške čete ob skupnem nastopu vseh društev Četrtni skupnosti Sostro in po vseh naporih mnogih prostovoljcev, ki so odlično obnovili vsa obeležja na Pugledu in uredili

Poškodovani spomenik v Gorišnici. (Foto: Slavica Rozman)

okolico,« je še povedala Branka Kastelic. Kot je sporočila Branka Bezeljak je bil oskrnjen tudi spomenik v Gorišnici, kjer je bila rdeča zvezda prav tako prebarvana z rumeno barvo.

S. B.

Obnovljeni spomenik v Grahovem

»No, pa sem tudi ta partizanski spomenik končal. Najprej sem ga vsega opral, skrtačil in očistil mahu in nesnage, dan pozneje oziroma v naslednjih dveh dneh pa sem končal barvanje črk. Moram povedati, da so bili vaščani Grahovega zelo veseli obnove. Zanimivo, tu počivajo poleg domačih partizanov tudi terenci in pa partizani iz Dekanov, Ljubljane, Kozine, Adlešičev, Svetega pri Komnu, z Vrhnice, iz Trebeljevega, Srednje vasi pri Bohinju in trije neznani borci,« je na Facebooku zapisal Franko Pleško, predsednik odbora AVNOJ Slovenija.

Plošča v masivu Matajurja

Krajani vasi Sužid vzorno skrbijo za spominsko obeležje, posvečeno bolnici Skalce, v masivu mogočnega Matajurja, ki je delovala v letu 1943. Samoiniciativno so se zbrali Vojko Štih, Zdravko Likar in Milan Volarič ter ploščo očistili, obnovili črke in montirali streho nad ploščo, da jo obvarujejo pred padavinami. Poleg tega so do obeležja označili pot, tako da lahko vsakdo najde to spo-

minsko obeležje, ki je dragocen spomin na čase NOB. V KO ZB Kobarid smo vsake pobude in akcije posameznikov in skupin, ki so pripravljene obnavljati spomenike in ohranjati spomin na težke čase druge svetovne vojne.

Vojko Hobič